

Днес в броя

На стр. 3

Български отбор стана световен вицешампион в университетските дебати за 2026 г.

На стр. 5

Емил Спахийски, директор на Национално издателство за образование и наука „Аз-буки“: „Имаме страхотни учени в България, които правят невероятни пробиви, но не се чува за това – именно за тях ще разказваме в новия ни подкаст за наука“

На стр. 11

Д-р Ивета Недева, отличена в Националната програма „За жените в науката“ 2025: „Дори бащата на медицината Хипократ преди над 2500 години е казал, че всички проблеми тръгват от червата, и е бил много прав, защото тези микроорганизми по принцип са помощници за добро здраве“

Българска академия на науките
www.bas.bg

АЗ·БУКИ

Четете ни на www.azbuki.bg

НАЦИОНАЛЕН СЕДМИЧНИК ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА

Вестникът е правопреемник на първото официално издание на Министерството на просвещението – „Училищен преглед“ – 1896 г.

Брой 1 (1746) 8 – 14 януари 2026 г. Година XXXV. Под името „Аз-буки“ вестникът излиза от 10 април 1991 г. Цена 0,97€ / 1,90 лв.

Снимка Олег Попов

Деца от 94. ДГ „Детски свят“ обичат да подаряват на своите учители рисунки, цветя и така изразяват благодарността си към тях за грижите

Още по темата на стр. 6

Изпреварваме ЕС по обхват в професионални паралелки

Усилията срещу преждевременното напускане на училище у нас са ефективни, ред е мерките да се пренасочат към подобряване на образователните резултати, отбелязва доклад на Еврокомисията

Броят на записалите се за професионално обучение и образование в България е над средната стойност за Европейския съюз, сочат данните от Годишния доклад на Европейската комисия „Мониторинг на образованието и обучението 2025“. У нас 56,1% от учениците се обучават в професионални паралелки, докато средните стойности за ЕС през 2023 г. са 52,4 %.

В документа е отбелязано още, че дуалната система у нас продължава да бъде непопулярна сред учениците и работодателите, тъй като по-голямата част от професионалното обучение се провежда изцяло в училище. В същото време се посочва, че броят на записаните

дуално обучение нараства, а в рамките на „Стратегическа визия за развитие на дуалното професионално образование и обучение в България – 2030“ наскоро бе приета и нова наредба за професионално обучение и образование, с която се подобрява правната рамка за учене в процеса на работа.

Успоредно с това Европейският социален фонд+ подкрепя 159 училища при въвеждането на дуално обучение чрез подобряване подготовката на учителите, усъвършенстване на практиките в реална среда и целенасочени информационни кампании.

Докладът проследява и образованието в областта на научно-техническо и

инженерно-математическо образование. През 2023 г. над половината (50,2%) от българските ученици в професионалното образование и обучение със средна степен на професионална квалификация са записани в специалности в тази област, което надхвърля средната стойност за ЕС от 36,3% и дори предложената цел на Съюза от 45% до 2030 г. Освен това степента на участие на жените сред учениците от професионалното образование и обучение със средна степен на професионална квалификация в областта на НТИМ (27,4%) също е над средното за ЕС (15,4%), както и от предложената цел от 25% до 2030 г.

Подробности на стр. 4

Приемаме за първи път Европейската олимпиада по география

България ще бъде домакин за първи път на Европейската олимпиада по география, която ще се проведе от 28 юни до 2 юли 2026 г. във Варна и курорта „Св. Константин и Елена“. Това съобщават от Геолого-географския факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, който е съорганизатор на престижния международен турнир.

Факултетът обединява усилия заедно с Министерството на образованието и науката, Община Варна, МГ „Д-р Петър Берон“ и Сдружението на олимпийските отборите по природни науки в организирането на XII издание на международния форум, който ще събере най-добрите млади географи на Стария континент.

Европейската олимпиада по география се провежда всяка година в различна страна, обикновено в края на юни. Тя е „подгряващата“ изява преди Международната олимпиада по география, провеждана се през юли и август.

ЕГео е с формат от две състезателни групи – младша и старша. Това позволява всяка държава да участва с до осем състезатели. Състезанието се провежда по формата на Международната олимпиада по география и включва задачи, разпределени в рамките на 3 дни – писмен тест, теренна работа и мултимедия. В най-скоро време ще бъде обявено и допълнение в регламента за провеждането на Националната олимпиада по география и икономика, чрез което ще се посочи и редът за определяне на националния отбор за ЕГео, отбелязват от Геолого-географския факултет.

България участва в Европейската олимпиада по география от 2019 г. През 2025 г. на състезанието в литовската столица Вилнюс българските ученици спечелиха 6 медала – един сребърен и пет бронзови, в конкуренцията на представители от още 15 държави.

Ръководители на отбора бяха бившият олимпийски състезател по география Теодор Костов и учителят по география Димитрина Докимова. АЗ·БУКИ

В МИНИСТЕРСКИЯ СЪВЕТ

Министерският съвет одобри Двугодишен застъпващ се работен план за периода от 1 юли 2025 до 31 декември 2027 г. за сътрудничество между България и Фонда на ООН за децата (ЮНИЦЕФ). Планираните мерки и дейности в плана са насочени към засилване на подкрепата за ранно детско развитие и закрила на детето, намаляване на бедността, насърчване на социалното включване и мониторинг на правата на децата. Фокус се поставя и върху укрепването на образователната система за разширяване на достъпа до приобщаващо и качествено образование и изграждане на умения за всички деца, включително и тези в неравностойно положение.

Започва новото издание на Програма „За жените в науката“

Открито е кандидатстването за шестнадесетото издание на Националната програма „За жените в науката“ 2026, съобщават организаторите на конкурса. От създаването си в България тя се организира в сътрудничество между „L'Oreal България“, Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и Националната комисия за ЮНЕСКО – България. Инициативата насърчава участието на жените в науката, стимулира младите научни таланти и подкрепя развитието на образованието и научните изследвания у нас.

И тази година конкурсът търси трите най-изявени млади дами в сферата на природните науки. Български изследователки от цялата страна могат да подадат своята кандидатура по Програмата до 31 март 2026 г. включително. Пълните условия за участие са налични на страницата на Програмата „За жените в науката“.

За Програмата през 2026 г. могат да кандидатстват жени учени до 35-годишна възраст, които са докторанти или вече имат защитена докторска степен, със свой авторски научен проект с потенциално национално или глобално значение.

От тази година премията за всяко от трите годишни научни отличия по Програмата „За жените в науката“ ще бъде 7000 евро, а не както досега – 5000 евро. С отпуснатите средства те ще могат да реализират своите най-смели проекти, да останат да работят в България, и да превръщат научните идеи в решения с реален обществен принос.

Досега отличия са получили 42 изключителни жени учени с общ награден фонд от 210 000 евро.

Трите миналогодишни носителки са д-р Блага Благоева, д-р Ивета Недева и д-р Ния Тошкова. Техните смели и иновативни изследвания са свързани с оптичните технологии, чревния микробиом и контрола на зоонозните инфекции.

По традиция в „Аз-буки“ представя всяка от носителките на престижното отличие. **АЗ-БУКИ**

Сурвакари от СУ „Васил Левски“ в Елин Пелин гостуват на РУО – София-област

Снимка „Аз-буки“

Екипът на Регионалното управление на образованието – София-област, посрещна скъпи гости в първия работен ден на новата 2026 г. – млади сурвакари от Средно училище „Васил Левски“ в Елин Пелин.

Учениците бяха придружени от директорката Мариета Христова, заместник-директорката Ирена Цвяткова и ръководителя на сурвакарската група и учител в целодневната организация на учебния ден в начален етап Теодора Серафимова.

Децата сурвакаха екипа на РУО – София-област, и отправиха своите наричания за здраве и берекет през новата 2026 г.

Началникът на Регионалното управление на образованието Росица Иванова благодари на малките

гости и ги дари с гевгечета.

Сурвакарската група е изцяло мъжка и част от нея са ученици от III и IV клас.

„Стремим се да съхраняваме традициите и да запалваме децата да познават и спазват българските обичаи. Радваме се, че тази година ни посрещнаха и в Регионалното управление. Живи и здрави, догодина пак“, каза ръководителят на групата Теодора Серафимова. Тя допълни, че от няколко години нейните възпитаници са коледари и сурвакари, като има много желаещи да бъдат част от групата. За да няма сърдити, се стреми да включва различни деца.

Групата взема активно участие и в концертите на Средно училище „Васил Левски“, гостува и в Общината. **АЗ-БУКИ**

Приемат проекти за иновативни училища до 31 януари

През тази учебна година този статут имат 526 образователни институции

До 31 януари 2026 г. неспециализираните държавни, общински и частни училища и специализираните училища могат да подават проекти за кандидатстване за включване в Списъка на иновативните училища за учебната 2026/2027 г., пише на страницата на МОН.

Кандидатства се само с електронен формуляр, който е достъпен на платформата за иновативни училища.

В него трябва подробно да се опише иновацията, която директорите искат да въведат в училището си, както и срокът за нейното изпълнение. Освен това се посочват план за изпълнение на иновацията по учебни години, индикатори за постиженията, очаквани резултати от иновативния процес, възможностите за разширяване обхвата на иновативния процес и за мултиплициране на училищния опит и добрите практики.

Иновативните елементи могат да бъдат в методиката на преподаване, организацията, учебната среда, качеството на образованието, учебното съдържание и/или в 10% от учебните планове и програми на образователен етап.

Кандидатства се само с един иновативен проект от едно училище. Проектът може да е с общ фокус, но в няколко направления – например нови методи на преподаване, в които да се включат различни методи с оглед на поставената цел.

Нов или интегративен учебен предмет е допустим в раздел А от учебния план само в средната степен – I и II гимназиален етап.

Училищните проекти трябва да бъдат предварително одобрени от Педагогическия съвет и от родителите на учениците, които ще бъдат включени в иновацията.

Училище, което е вписано в Списъка на иновативните училища четири поредни години с даден

иновативен проект, без значение от направените разширения, подава нов проект за иновация.

Всеки проект ще бъде разгледан от Комисията за иновативните училища към министъра на образованието и науката, в която влизат психолози, социолози, педагогически специалисти, представители на научната общност, физически и юридически лица с доказан опит при създаване и приложение на иновации в областта на образованието, науката и технологиите.

Критериите за оценка на училищните проекти за иновации са ясна и конкретна цел на проекта, свързана с повишаване качеството на образованието; съответствие на предложените дейности с целите в проекта; възможност за проследяване на въздействието от иновативния процес и иновацията върху качеството на образованието; измеримост на очакваните резултати; приложимост на иновацията и възможности за мултиплициране, както и съответствие с изискванията в държавните образователни стандарти за учебния план, за организацията на дейностите в училищното образование и за общообразователната подготовка.

Комисията предлага на министъра на образованието и науката проект на Списък на иновативните училища, който се внася от него до края на май 2026 г. в Министерския съвет за одобрение.

Както „Аз-буки“ писа, в средата на септември 2025 г. Министерският съвет одобри Списъка на иновативните училища за настоящата учебна година, като в него са включени 526 образователни институции. В одобрения списък влизат училища от 191 населени места от 136 общини от всички 28 области в страната. От тях 76 училища не са били иновативни за учебната 2024/2025 г., а 450 училища са били в Списъка и досега. **АЗ-БУКИ**

Снимка Софийски университет

Със специална награда от престижното международно състезание Tokyo Global Innovation Challenge за своя проект за система за ранно известяване при пожари се завръщат в края на 2025 г. първокурсниците Кристиан Петров и Борис Илиев от Софийския университет и Тома Тасев от УАСГ. Те се съревновават с 200 студентски екипа от 40 държави, като се класират в допуснатите до финала 10 отбора. Кристиан Петров е студент в специалност „Геопространствени системи и технологии“ и бронзов медалист от Международната олимпиада по география 2025 г., а Борис Илиев учи във Факултета по математика и информатика. Над 3 месеца тримата първокурсници разработват своята идея с помощта на ГИС анализ, инженерен модел и ефективна система за комуникация, като представят на форума иновативно и приложимо решение на изключително актуален обществен проблем

България е световен вицешампион в университетските дебати за 2026 г.

Най-престижното състезание в света в тази дисциплина се проведе за първи път в София с домакин УНСС

България записа изключителен успех на световната дебаторска сцена, след като Велина Андонова и Алек Селвелиев станаха вицешампиони на Световното първенство по университетски дебати (Sofia World Universities Debating Championships) 2026 г., съобщават от Асоциация „Дебати България“. Най-престижното състезание в света в тази дисциплина се проведе за първи път в историята в София при домакинството на Университета за национално и световно стопанство.

Световното първенство по дебати е организирано от Българската асоциация по дебати и в частност от трима ентусиасти – Николай Ангелов, Румен Маринов и Максим Зангов, които заедно с голям екип от доброволци провеждат събитието.

„Мечтали сме за този ден в продължение на много, много години. Говорили сме за него и сега, виждайки че вече се е случило, виждайки толкова много участници – усещането наистина е невероятно“, казва Румен Маринов при откриването на форума.

Той съобщава впечатляващи цифри за турнира – 320 отбора и 280 съдии. Тазгодишното издание поставя рекорд с над 1000 участници – състезатели, съдии и организатори, от всички континенти.

„Турнирът е около 60% по-голям от последния WUDC и на практика е най-големият турнир след ковид пандемията. Това само показва колко жизнена, развиваща се и устойчива е нашата глобална общност“, отбелязва Маринов.

Това е третият световен финал за България в рамките на последните четири години. За този период родни отбори два пъти печелят европейската титла, утвърждавайки България като един от водещите световни лидери в дебатите, като цяло.

На Световното първенство по университетски дебати България бе представена от четири отбора. Участие вземат и европейските шампиони по дебати за 2023 г. Бисер Ангелов и Мария Мачева, осминафиналистите от Световното първенство по

Снимка Асоциация „Дебати България“

ученически дебати 2025 г. Калоян Коцев и Марин Маринов, както и националните шампиони по дебати Катерина Нанкова и Денислав Русев. Два от тимове достигат до четвъртфиналите на първенството, което допълнително подчертава силното присъствие на страната ни сред световния елит. Това са отборите на Бисер и Мария, както и на Калоян и Марин.

През 2026 г. Асоциация „Дебати България“ отбелязва 15 години от създаването си. Днес организацията обединява 30 дебаторски клуба в 10 града в страната и през годините е обучила над 10 000 български ученици и студенти, много от които днес са водещи професионалисти, предприемачи и активни граждани. Асоциацията е сред ключовите двигатели за международния успех на България в дебатите и организатор на турнири като Sofia Open и Европейското първенство по дебати 2023. **АЗБУКИ**

INSAIT изпревари висши училища в Оксфорд, Лондон и Берлин

Институтът по компютърни науки, изкуствен интелект и технологии (INSAIT) към Софийския университет „Св. Климент Охридски“ заема 13-о място в Европа. Това показват данните на CSRankings – световна класация за университети и институти в областта на информатиката и изкуствения интелект, съобщават от най-старото ни висше училище.

Така INSAIT се нарежда пред някои от най-утвърдените европейски институции като Оксфордския университет, Лондонския университетски колеж, Берлинския технически университет, Миланската политехника и стотици други на Стария континент. Българската научноизследователска институция се класира и на първо място в Източна Европа.

CSRankings оценява само публикации в най-престижните и селективни международни конференции, като предоставя обективна и надеждна информация за научното влияние и активност на всяка институция.

Според различни източници в Европа има над

1400 университета и научни организации с изследователска активност в компютърните науки, но само най-добрите от тях изобщо попадат в CSRankings.

Традиционно първите места се заемат от организации с огромен опит и доказани в годините резултати, а нареждането сред тях на българска научна организация е успех без аналог за целия ни регион.

Класирането на INSAIT обхваща периода от първите статии на учени от Института (2023 г.) до днес, както и сферите, в които организацията работи и се развива активно – компютърно зрение, роботика, машинно обучение, обработка на естествен език и алгоритми. В отделни сфери Институтът заема дори по-предна позиция – например в компютърно зрение влиза в топ 6 на Европа.

Успехът на българския институт INSAIT е исторически, особено за научна институция, основана едва през април 2022 г. Този резултат продължава да позиционира страната ни сред лидерите в Европа в една от най-конкурентните и стратегически области. **АЗБУКИ**

Кампания на Института за български език – БАН и в „Аз-буки“

Да се благодарим, че не е нещо по-сложно!

Михаела МОСКОВА*

Изразяването на благодарност е част от всекидневното общуване, а езиковите средства, с които го правим, са разнообразни и често разкриват динамиката на живата реч. Понякога можем да чуем или прочетем изречение *благодаря се*, използван там, където по правило очакваме глагола *благодаря* или пасивната форма *съм благодарен*. Примери откриваме в социалните мрежи или електронните форуми, но също и в спонтанното устно общуване: *Говорите глупости, благодарете се, че децата ви са лесни; Благодарете се, че тука няма такива закони; Колко се радвам и се благодаря, че не е нещо по-лошо!*

В съвременния български книжовен език глаголет *благодаря* е невъзвратен, непреходен глагол със значения ‘изказвам някому благодарност, признателност; изпитвам чувство на благодарност, признателност към някого; благодарен съм някому’ (вж. „Речник на българския език“). Глаголет *благодаря се* обаче не допуска граматичното изразяване на адресат на благодарността и затова обикновено се реализира със значението ‘радвам се, доволен съм от нещо, от изхода на нещо, дори ако това не е точно каквото искам’.

Тази употреба се вписва в по-широката тенденция в разговорната реч невъзвратни и непреходни глаголи да се трансформират във възвратни и преходни и обратно – процес, при който глаголите променят не само формата, но и част от значението си. Трябва да помним обаче, че този процес е характерен за разговорния език и не принадлежи към книжовната норма. Формата *благодаря се* също е разговорна и не се среща при официално общуване. В такива случаи е препоръчително да използваме глагола *благодаря* в съчетание с предлозите *за* или *на* или глаголи и изрази с близко значение като *радвам се, че; доволен съм, че*.

*Д-р **Михаела Москова** е главен асистент в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ към Българската академия на науките.

Безплатна HPV ваксина вече и за момичета от 15 до 18 години

Министерството на здравеопазването обявява разширяване обхвата на безплатната имунизация срещу човешки папилома вирус (HPV), съобщават от Пресцентъра на ведомството.

От 2026 г. право на безплатна ваксина вече ще имат и момичета от 15 до 18 ненавършени години, които не са били ваксинирани през предходните програмни периоди.

Както и през миналата година, основни целеви групи за безплатна имунизация по Националната програма за първична профилактика на ракови заболявания, причинени от човешки папилома вирус (HPV) 2025 – 2030 г. са момичета от 10 до 15 ненавършени години и момчета от 10 до 14 ненавършени години.

Имунизацията срещу HPV е препоръчителна и се прилага по желание от страна на родител/настойник от общопрактикуващи лекари, педиатри и акушер-гинеколози, работещи по Програмата. С разширяването на обхвата от тази година право на безплатна имунизация вече имат момичета от 10 до 18 ненавършени години и момчета от 10 до 14 ненавършени години.

При деца на възраст под 15 г. се прилагат две дози от HPV ваксината (с интервал 6 – 12 месеца между тях).

При момичета на възраст 15 г. и нагоре се прилагат три дози от ваксината (с интервал 1 – 6 месеца между първата и втората доза и 3 – 6 месеца между втората и третата доза). Имунизацията се счита за завършена след поставяне на необходимия брой дози за съответната възраст.

Припомняме, че HPV е най-честата сексуално предавана вирусна инфекция и е основната причина за рак на маточната шийка и възможен причинител на други онкологични заболявания при жените и мъжете. Имунизацията срещу HPV е ефективна и безопасна.

Повече информация е достъпна на специализирания сайт за имунизациите „ПлюсМен“. **АЗБУКИ**

Изпреварваме ЕС по обхват в професионални паралелки

Усилията за борба с преждевременното напускане на училище у нас са ефективни, ред е мерките да се пренасочат към подобряване на образователните резултати, отбелязва доклад на Еврокомисията

Броят на записалите се за професионално обучение и образование (ПОО) в България е над средната стойност за Европейския съюз, сочат данните от Годишния доклад на Европейската комисия „Мониторинг на образованието и обучението 2025“. У нас 56,1% от учениците се обучават в професионални паралелки, докато средните стойности за ЕС през 2023 г. са 52,4 %. Това отчасти се дължи на по-големия брой свободни места, ранното насочване и териториалното разпределение на училищата за професионално обучение и образование, се посочва в документа.

Въпреки това почти половината от учениците в професионално обучение и образование посещават малки селски училища, в които липсват специализиран персонал и модерно оборудване, според доклад на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие за 2025 г. В резултат на това равнището на заетост на завършилите професионални паралелки, което за България е 66,2% през 2024 г., е значително по-ниско от средната стойност за ЕС (80%). В някои региони до две трети от тях не могат да намерят работа по специалността си, което говори за несъответствие с регионалните икономически нужди, се отбелязва в анализа.

Разликата в качеството е отразена и в резултатите от PISA за 2022 г. по математика, които показват 68 пункта разлика в знанията на учениците в професионално обучение и образование и тези от общообразователните училища (21 пункта след коригиране за социално-икономическото положение). Освен това учениците в неравностойно положение са диспропорционално представени в професионално обучение и образование, което задълбочава тези различия.

В доклада е отбелязано още, че дуалната система за професионално обучение и образование продължава да бъде непопулярна сред учениците и работодателите, тъй като по-голямата част от професионалното обучение се провежда изцяло в училище. През 2023 г. 7,8% от учениците в професионално образование са записани в дуално обучение, което е над три пъти повече от процента на записаните през 2018 г. В рамките на „Стратегическа визия за развитие на дуалното професионално образование и обучение в България – 2030“ наскоро бе приета нова наредба за ПОО, с която се подобрява правната рамка за учене на работа. Успоредно с това Европейският социален фонд+ подкрепя 159 училища при въвеждането на дуално обучение чрез подобряване подготовката на учителите, усъвършенстване на практиките в реална среда и целенасочени информационни кампании.

Докладът проследява и образованието в областта на научно-техническо и инженерно-математическо образование (НТИМ). През 2023 г. повече от половината (50,2%) от българските ученици в професионалното образование и обучение със средна степен на професионална квалификация са записани в специалности в тази област, което надхвърля средната стойност за ЕС от 36,3% и дори предложената цел на Съюза от 45% до 2030 г. Освен това степента на участие на

жените сред учениците от професионалното образование и обучение със средна степен на професионална квалификация в областта на НТИМ (27,4%) също е над средното за ЕС (15,4%), както и от предложената цел от 25% до 2030 г.

За разлика от това само 23,7% от българските студенти във висшето образование са записани в университетска програма, свързана с НТИМ, което е под средната стойност за ЕС (26,9%) и от предложената цел от 32% до 2030 г. Въпреки че предлагането във висшето образование дава приоритет на направленията в областта на научно-

техническо и инженерно-математическо образование и въпреки значителните усилия на политиката през последното десетилетие за повишаване на тяхната привлекателност и приложимост интересът към тях остава сравнително слаб. Това отчасти се дължи на ниското ниво на основни умения сред младите хора, посочват авторите на доклада.

Основно предизвикателство за образованието в областта на научно-техническото и инженерно-математическото образование е и недостигът на квалифицирани преподаватели, включително в областта на професионалното образо-

вание и обучение, което се дължи и на факта, че значителна част от тях са в предпенсионна възраст.

Друг акцент на доклада са училищното образование и основните умения на учениците. Посочено е, че тъй като усилията за борба с преждевременното напускане на училище в България дават резултати, е необходимо мерките на политиката да се пренасочат към подобряване на образователните резултати.

През 2024 г. делът на 18 – 24-годишните, които преждевременно напускат образованието и обучението, спадна до 8,2% в сравнение с 13,9 % през 2019 г. Процентът е по-нисък от средната стойност за ЕС (9,3%) и от целта на равнището на ЕС от 9% до 2030 г. Въпреки че делът на преждевременно напускащите училище все още е висок в селските райони (17,7% в сравнение с 3% в градовете) и сред ромите (Агенция за основните права, 2025 г.), наблюдаваната положителна тенденция може да се отрази до голяма степен на постоянните усилия на политиката за реинтеграция на децата, които не посещават училище, и за намаляване на ранното отпадане от училище чрез допълнително образование и мерки за социална подкрепа, отчасти съфинансирани със средства от ЕС, пише още в Годишния доклад на ЕК.

Въпреки факта, че основните умения се влошават, е необходимо да се оцени ефективността на допълнителното обучение и да се разшири подкрепата за всички, които имат нужда от него (Европейска комисия, 2025а). Освен това продължават да се наблюдават модели на нередовно участие, като 56% от учениците, участвали в теста PISA, съобщават за закъснения, а 12% – за дългосрочни отсъствия (ОИСР, 2025 г.). Сред причините за отсъствията учениците посочват скуката (39%), транспортни проблеми (26%), семейни задължения (29%) и необходимостта да работят и да допринасят финансово (24%) (ОИСР, 2025 г.).

Снимка ПГТ – Бургас

Ученици от Професионалната гимназия по транспорт в Бургас изработват соларна зарядна станция за електромобили и за нуждите на училището

Оценка на ситуацията

Ниските нива на основни умения сред младите хора, голямото неравенство в образованието и ограниченото участие на възрастните в обучението са пречки за развитието на човешкия капитал, което се отразява на конкурентоспособността на държавата, отбелязва Годишният доклад на ЕК.

Въпреки че България е постигнала напредък в увеличаването на участието в образованието и грижите в ранна детска възраст и в намаляването на преждевременното напускане на училище, образователните резултати на всички нива все още се нуждаят от подобряване.

Значителното въздействие на социално-икономическия произход върху образователните резултати на учащите също трябва да бъде смекчено. През последното десетилетие България положи значителни усилия, за да повиши привлекателността на учителската професия и да подобри политиките за учителите.

Засилването на основното на компетентности преподаване и учене, както и подобряването на качеството на първоначалната подготовка и непрекъснатото обучение на учителите обаче продължава да бъдат неотложни въпроси.

Наскоро бяха представени планове за преразглеждане на учебната програма. С подкрепата на фондовете на ЕС в училищата се изграждат лаборатории за научно-техническо и инженерно-математическо образование и се осъществяват няколко мащабни инициативи на всички нива на образование и обучение.

Професионалното образование и обучение е приоритет, но осигуряването на неговата приложимост на пазара на труда и на неговото качество е предизвикателство.

Приложимостта на висшето образование на пазара на труда е засилена, но интересът към направленията в областта на научно-техническо и инженерно-математическо образование и участието на студентите в неравностойно положение остават ниски.

В Студио „Аз-буки“ разговаряме с Емил Спахийски – директор на Национално издателство за образование и наука „Аз-буки“. Журналист, сценарист, режисьор, бивш главен редактор на сп. „Егоист“ и FHM, сп. „За мен“. Бил е изпълнителен директор на в. „Сега“, директор на „Телеграф Медия“, работил е във вестниците „24 часа“, „Труд“, „Сега“. Отразявал е военни конфликти. Бил е част от сценарния екип на хитови сериали и рилити формати.

Съсценарист на филма на Стефан Командарев „Съдилището“.

Неговият късометражен филм „Денят, в който тя ще се роди“ беше селектиран за наградите „Оскар“.

Носител на наградите „Черноризец Храбър“, „Паница“ и други.

Разговора води
Венцислав ГЕНКОВ

– Г-н Спахийски, защо е важно Издателство „Аз-буки“ да създава видео съдържание за образование и наука?

– Когато се попита защо сега, това означава, че вече е късно. Всъщност важно е, когато имаме някакво послание, то да мине през всички комуникационни канали.

Тоест, когато някой е свикнал да гледа „Ютуб“, а не телевизия, или гледа социални канали с кратки видеа като „ТикТок“, иска да чете кратки съобщения като в „Екс“ или да прави дискусии като във „Фейсбук“, ние трябва да сме там. Трябва да превеждаме нашия код на информация по всички тези канали. И тя да достига и при хората, които искат да гледат дълго, и при онези, които искат да слушат или четат кратко. До тези, които искат да четат вестник като „Аз-буки“, и до хората, които предпочитат научните статии в списанията на Издателство „Аз-буки“.

– Тук е моментът да разкажем, че Издателството има вестник, който излиза от 1896 г. Тогава се е наричал „Училищен преглед“ и ние сме приемник на този вестник, като през 2026 г. отбелязваме 130 години от неговото създаване. И това също провокира новите неща, които правим.

– Представяте ли си как е изглеждала комуникацията тогава? Някой нещо прочита във вестника и какво прави? Отива на мегдана на селото, бие тъпана и се прочита вестникът.

– Тоест сега правим мегдан, така ли?

– Мегдан, агора... Както са били площадите в Древна Гърция – мястото, където хората се събират да обменят информация, да разказват, да споделят опит, да се предупреждават за опасности. Сега всичко се случва по друг начин и по-бързо, което невинаги прави информацията достоверна и качествена. Напротив, улеснява появата на повече лъжеспорови.

Затова Издателство „Аз-буки“ има предимства. Първо, има тази дългогодишна вестникарска традиция. Има и научните списания, които също са наследници на предходни издания. Те се реформират във времето, но с годините Издателството остава символ на достоверност, защото се зачитат принципи на журналистиката – да не се лъже, да има уважение към личността, да се споделя качествена и проверена информация.

Видео с целия разговор може да намерите в „Ютуб“ канала на Студио „Аз-буки“.

Емил Спахийски, директор на Национално издателство за образование и наука „Аз-буки“:

Образованието е любопитство

Имаме страхотни учени в България, които правят невероятни пробиви, но не се чува за това – именно за тях ще разказваме в новия ни подкаст за наука

Снимка: Личен архив

– Досега издаваме вестник и сайт. Защо дойде моментът да правим подкаст за наука и „Студио Аз-буки“?

– Спомням си думите на Матей Преображенски-Миткалото от един филм, макар да не е ясно дали и къде ги е казал: „Сине, напиши ми го всичко това, аз като го кажа, е едно, човек като го прочете, е друго“. Между другото, смятам, че вестникът има своето място в живота, защото опасността на съвременните технологии е това, което се случва – бърз живот, бързо изгасване. Оттам изгасва и много човешки труд. Примерно вестници, които по време на прехода са съществували, но нямат съхранена интернет база данни. Така изчезват историята, паметта на обществото.

Скоро търсихме за дипломна работа конкретен брой на румънски вестник, издаден в края на месец юни 1878 г. Успях да го намеря, тъй като е дигитализиран и там пише черно на бяло, че Северна Добруджа никога не е била румънска и си принадлежи на България. Години по-късно се говори и пише друго нещо. И ако написаното не беше останало, никога нямаше да имаме тази информация.

Разбира се, не можем без модерните технологии, защото обменът на информации е много бърз, светът се движи на бързи обороти.

И така, ние ще споделяме нещо, което е стабилност – един архив, който ще бъде памет и история. В същото време през останалите канали може да изпращаме информация и нашите послания в по-голям обем и по интерактивен начин.

– Какви ще бъдат посланията на Издателството по тези нови канали?

– Планирали сме да разказваме за учители в нашия живот, като известни хора споделят за пътя, по който са минали. Има много хубава мисъл на Марк Твен, който казва: „Никога не съм позволявал на училището да развали моето образование“. Звучи вероятно стряскащо, но в същото време той отбелязва: „Ако не се дават пари за образование, ще се дават за затвори“.

Всички знаем, че всяко училище има и добрите, и лошите си страни. Има много качествени учители, които се стремят да бъдат такива, и други, които не го правят. Това е във всяка област на човешкия живот. Но лидерите – те дават примера и създават личностите в България. И искаме тези личности да разкажат кои са техните светлини в живота.

В моя живот имам няколко такива хора. Да обичам литературата, ме научи човек, който най-малко съм очаквал да го направи – това беше учителката ми по френски език Нидие Асова. Тя имаше различен подход към това как да разбираме литературата.

Всъщност с нашите инициативи даваме пример за хора, станали личности благодарение на някого, запалил у тях искрата на любопитството. Защото, в крайна сметка, образованието е любопитството.

Преди да падне ябълката върху теб и да измислиш закона за земното притегляне, се случват много други неща в главата ти. И това е любопитството. Всичко, което е образование, което ни вдъхновява, е любопитство.

– Кои са актуалните теми в образованието?

– Образованието в България, както и навсякъде по света, е много сложна система. И това не са само училищата. Това са и семейството, обществото, традициите, градовете и селата, страховете на хората. И поради това винаги се поражда спорове как трябва да продължи да се развива образованието.

Самото образование наистина се променя много. Например – правим прекрасен курс за това как се пишат научни статии, и виждаме как този процес се променя. Навремето отиваш в библиотеката, намиращ литература или поръчваш книга от друга библиотека или от чужбина, и четеш с месеци. В момента с изкуствения интелект това става много бързо.

Това обаче променя и правилата. Създават се хищнически организации, които създават системи от типа „ало, ало образование“. И оттам първо страда самата наука, страда начинът на преподаване, страда от това какви

хора се изкачват в образователната йерархия. Затова са необходими и контрмерки за тези процеси.

Прекрасно е, че вече учителите имат достойно заплащане и това вкарва много млади хора в класните стаи. И сега един от акцентите е как те да стават по-добри, как да бъдат наистина вдъхновители в образованието. Същото е и в университетите, и в науката.

Много предизвикателства има и за тях няма решения с магическа пръчка. Това е постоянен процес и действия на държава, общини, администрация, директори и учители, които инвестират средства, идеи и усилия в образованието. Огромна е и ролята на родителите, които трябва да дават пример и да вдъхновяват децата си да бъдат любопитни и да учат.

– Какво ще покажем на хората в подкаста за наука?

– Науката много често изглежда чужда и неразбираема на хората, когато за нея се говори с формули и сухи теории. Но винаги би било любопитно, ако голям учен обясни всички тези неща по човешки начин.

– Изразът, който най-често използваме, е да бъде вкусно, нали така?

– Точно така. Давам пример. Правилни сме обучение на учени от БАН как да разказват или да напишат за онова, което правят като специалисти, как заглавието и кукичката в началото трябва да бъдат толкова любопитни, че да искаш да прочетеш нататък.

Например една от тези учени каза, че над България ще има полярно сияние. Звучеше абсурдно, но това се е случвало и се случи отново две години по-късно. Тогава тя обясни, че до 2 – 3 години може да има полярно сияние над България, защото слънчевият цикъл на изригвания има някаква периодика, тя се е променила през последните години, а слънчевите бури правят магистрала към Земята и сиянието се измества от север през цялата планета.

Когато разкажем в подкаста такива любопитни истории, те след това ще се разпространяват и по други канали и чрез други медии и мрежи. А това ще кара хората да бъдат любопитни към науката.

Никое дете не се е родило с идеята: „Аз ще се занимавам с някаква сложна физика или квантови компютри“. Защото не знае нито какво е квант, нито какво е компютър.

Имаме страхотни учени в България, които са на световно ниво, правят невероятни открития и пробиви, но за тях не се чува. И с тях ще срещаме нашата аудитория. Ще разказваме завладяващи истории.

– Какво е бъдещето на научните списания на Издателството?

– Научните списания вече няма да се разпространяват чрез абонаменти и всички статии ще бъдат с отворен достъп. И ето го предизвикателството – как тези над 7000 статии се превръщат в достъпен в електронна среда текст, изпълнен с формули, както е в химията, математиката, физиката... Без технологиите нямаше да можем да се справим.

Това е едно от най-важните неща – българската наука става по-видима, защото статиите попадат веднага в база данни с отворен достъп и може да бъдат по-лесно цитирани от други учени. Отвореният достъп на тези статии позволява появата на други по-качествени разработки и повишаване на интереса не само към списанията на Национално издателство „Аз-буки“, но и към всички български научни списания.

Добрият педагог се грижи за всяко дете като за свое

Това е правилото, което прилага екипът на 94. ДГ „Детски свят“ в Бухово

Зина СОКОЛОВА

Имаме прекрасна детска градина с огромен двор – в София няма такива. Тя е много стара и поддържа материалната база, както може да се види, с каквото намерим. Ще искам съдействие от Столична община да кандидатстваме за цялостен ремонт. Хората от институциите са отзивчиви и с което са могли, са помагали. Факт е, че за една година са ни отпуснали от републиканския бюджет пари за два ремонта.“

С тези думи ни посреща директорката на 94. ДГ „Детски свят“ в Бухово Вангелия Пешева, която постоянно пише писма до съответните общински и държавни органи, за да поддържа висок стандарта в градината.

Директорката е тук от няколко години. В началото има проблеми с някои родители, които трудно я приемат, защото предишният директор е бил на този пост 20 години. „Това продължи първите две години – връща се назад във времето Пешева. – Но постепенно нещата потръгнаха. Много работих по посока на това персонала да се грижи за децата добре, да ги отглеждаме както трябва и както пише по дебелия книги, и да повишим качеството на образование.“

Въпреки че трудно се намират кадри за сравнително отдалечен район като Бухово, Вангелия Пешева успява да напъва и много млади хора. Споделя, че те често ходят при нея и я питат дали се справят с работата. На което тя им отговаря: „Справяш се тогава, когато на това място сложиш твоето дете. Ако всичко е наред, значи си перфектен. Тоест това, което не би направил с детето си, не можеш да го правиш на другите деца. Това е най-точният критерий за работата на един педагог.“

Другото важно, което прави, е да постави граници между деца, учител или помощен персонал, тоест дете – възрастен, както и граници за родителите. Според нея има случаи, в които границата дете – родител е размита, а това е в ущърб на възпитанието на подрастващите. Не може едно дете да командва в групата, постоянно да е в опозиция, да казва: „Мама каза еди-какво си, ти си длъжна да ме гледаш“. И всичко това, защото трябвало да се зачитат неговите желания. А желанията на останалите?

„Понякога ни е доста трудно, защото се дадох много права на родителите, с което сме съгласни. Но те имат и задължения, които не спазват. Прекалено много се бъркат в нещата, за които си има правила, наредби, закони, които ние спазваме и с които не правим компромис, а на тях не им харесва“, споделя директорката. И добавя, че с течение на времето родителите се убеждават, че екипът на детската градина постъпва правилно, че с децата им се работи и те знаят много, че резултатите са добри.

„Ние, на свой ред, започнахме да ги каним повече на кръгли маси и тържества. Това много помага да ги

Снимки Олег Попов

Учителите работят много с децата и успяват да ги включат активно в заниманията

Вангелия Пешева, директор

приобщим. Макар че някои идват на тържествата, но не гледат децата си, а си бърборят по телефона. Но е факт, че идват, и сме доволни и от това“, казва събеседничката ни.

Но родители продължават да не спазват и елементарни изисквания – до 8,20 ч. сутринта трябва да са пристигнали всички деца. След това се заключва вратата, за да може до 8,30 ч. да е сервирана закуската, защото има деца, които се налага да идват в 7 часа. И те не могат да изчакват и закъснелите.

И още един проблем отбелязва Пешева. По решение на Столична община детските градини нямат право да затварят през лятото. Преди са били на ротационен принцип.

Проблемът е, че се заявяват 85 деца, а реално в градината идват 26. Родителите декларират, че ще водят детето на градина, за да се застраховат. Но не правят сметка например, че така се поръчва четири пъти повече храна.

„Много работят моите колеги – и от педагогическия персонал, и от помощния. Страхотни хора са. Тук сме се разбрали, че трябва да се работи, и те не идват, за да отбият номер“, подчертава директорката.

И резултатите са налице. Има ли конкурс – за танци, рисунки, есета, чествания на народните будители, от детската градина не пропускат участие. И навсякъде са сред първите. Миналата година имат доста изяви пред Националния дворец на културата по време на първото издание на Пролетния фестивал (Sofia Spring Fest) и в ХОРPark SOFIA.

Учителите често водят децата и на излети в близката планина. Посещават и различни професионалисти на работните им места – по аптеки, магазини, зъболекарски кабинети. Канят и родители със специфични професии, които да запознаят децата със своята работа.

Модерните технологии в 94. ДГ „Детски свят“ се използват в разумни граници, подчертава

директорката. Категорична е, че добрият учител може да работи без абсолютно никакви помощни средства и пак да си свърши работата, да научи децата и те да знаят. Убедена е, че техниката и материалната база не са водещи при отглеждането и възпитанието на децата.

По наредба на ден по пет минути според възрастовата група на децата може да се пускат монитори, които излъчват, като тези на телевизорите. Наскоро директорката купува за яслената група проекти, с които да им се проектира на стената и да няма изобщо облъчване. Учителите пък събляват кратки видеоклипчета, в които по подходящ начин се поднася научен материал – например за животни и растения. А едно от любимите филмчета на малчуганите е за делфините.

„Много са ни будни децата. Когато сравнявам тези в яслена и първа група, когато бях учител през 2011 г., и сегашните – има страхотно развитие. Повечето могат да говорят, правят цели изречения. Сега на по две годинки вече говорят.“

Наскоро за децата е организирана екскурзия до шоколадова фабрика в Пловдив. По този повод майка пита дали може да пътува с тях, което директорката привет-

ства. Така родителят ще може да наблюдава какво се случва през цялото време. В миналото тя също е предлагала на майките и татковците да идват в градината, за да се запознаят с работата на педагозите. Тогава се отзовава само една майка, която наблюдава дейностите, без да я виждат децата. Издържа точно десет минути и казва: „Не знам как се справяте. Аз повече няма да дойда.“

„Решила съм да направя училище за родители, защото чуват какво разказват децата за тях – казва директорката. – И ми казват: „Госпожо, мама в колата не ми слага колана“. А при нас знаят, че щом сме на екскурзия, задължително коланът трябва да е поставен. Такива са правилата.“

По думите и родителите също са се понаучили да спазват правилата. Макар че винаги има недоволни. И всеки мисли, че неговото дете е най-специалното. „Освен това претендират, че само те знаят как трябва да бъде възпитавано и обучавано то. А в повечето случаи не знаят, защото не са учили за това“, коментира Пешева.

Едно от най-важните неща за директорката е да бъде осигурена безопасността на децата. От 2011 г., откакто е директор, не е имало случай на избягало дете. Но и мерките, които взима за това, са безкомпромисни.

„Постоянно повтарям на всеки учител – не може да има дете зад гърба ти. Ако реши, ще избяга. Толкова са оправили. Когато учител е навън с децата, не може да седи на пейка. Децата трябва да се броят постоянно. Мисля, че няма човек, който да брои по-бързо и само с поглед да преброи децата до тридесет – смее се директорката. – Мерките за сигурност трябва да се спазват първо от страна на учителите – постоянно им правя извънредни инструктажи.“

Накрая Вангелия Пешева показва анкети, правени с родители. Анонимни въпросници, в които се дава възможност те да напишат какво им харесва, какво не им харесва в работата на детската градина. От всички анкети има само две препоръки.

„Фактът, че почти всяко дете носи рисунка, подарък, цвете и т.н. било на госпожата, било на помощник-възпитател, било на мен, е достатъчно красноречив и показва, че нещата при нас се случват добре и в правилната посока“, казва Вангелия Пешева.

Малчуганите от 94. ДГ „Детски свят“ в Бухово са много будни и участват с желание в уроците, както и в различни тържества и конкурси

Пътър е училищният живот – от занимания с LEGO конструктори, през факелно шествие в Деня на народните будители до медалите от лекоатлетическия коледен турнир „Шопениада“

Петя НИКОЛОВА

Един идеален учебен ден в Габра

Как малкото училище успява да пробуди у децата големи мечти

Село Габра е място с душа – спокойно, красиво и носещо духа на българските традиции. Тук училището е център на общността, а детските гласове са неговата жива мелодия.

Така поетично описва мястото, разположено между Лозенската планина, западните Вакарелски ридове и Ихтиманска Средна гора, директорът на ОУ „Отец Паисий“ Елена Фичерова.

Може да е изненада, но за елинпелинското село архивите са богати. Има история и предания, които се четат с интерес и доказват думите на директорката. От първия документ с дата ноември 1576 г., който се съхранява в Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ и съдържа сведения за няколкото жители на днешна Габра, през приемането на първите ученици в стайчка на кръчма от местния общественик Петър Пешунов през 1881 г., до днес, когато всеки, посетил основното училище в селото, си тръгва впечатлен. И от уста на уста, от дума на дума хубавите новини се разпространяват и ни провокират да пресъздадем заедно с директорката идеалния учебен ден в Габра.

„Макар и малко, училището ни живее с големи мечти“, казва още преди да я представим Елена Фичерова.

Директор вече 8 години, тя работи в ОУ „Отец Паисий“ от 2007 г. Завършила е „Педагогика“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и притежава специалност „учител по информационни технологии“ от Факултета по математика и информатика. Може да се похвали и с три магистратури – „Методика на чуждоезиковото обучение“, „Управление на човешките ресурси“ и „Образователен мениджмънт“. Твърди, че експертът ѝ от девет педагози е сплотен и работи с внимание към всяко дете. А за 41 ученици, колкото са в момента, се полагат усилия и се създават условия, така че да се чувстват в добри ръце.

Как едно малко училище успява да възпита учениците си да живеят с големи мечти? Нека разберем чрез един учебен ден.

Началото е глас на медена камбана. Направена е от случайно минаващ през селото майстор медникар, който, като видял, че хората строят сграда за училището, пожелал да им изработи камбана. Годината е 1939 г., а името на медникаря е Петко Лесников. Камбаната все още е закачена на фасадата на сградата, а меденият ѝ звън се чува освен на първия учебен ден и в Деня на светите братя Кирил и Методий. От октомври 2025 г. училището има и музикален звънец – всеки учебен час започва и завършва с песен.

Първият час е посветен на литературата. „Литературата като преживяване“, уточнява директорката Фичерова. И разказва за срещата с писателката Виктория Бешлийска.

„Авторката на „Глина“, „Сърце“ и „Нишка“ гостува в нашето училище в рамките на Седмицата на четенето. И макар че творчеството ѝ не е насочено пряко към детската аудитория, успя да завладее учениците с историите си за миналото, за българските традиции, за събирането и силата на старинните думи. Децата слушаха за пътя на един писател, за магията на писането, задаваха въпроси и споделяха свои впечатления. Някои дори разказаха за първите си опити в писането“, споделя директорката.

По думите ѝ срещата с Бешлийска излиза извън рамките на чисто литературно събитие и се превръща в послание за силата на думите, които могат да се превърнат в път.

В този час по литература ученици от I до VII клас представят откъс от романа „Гли-

Снимки ОУ „Отец Паисий“ – с. Габра

В новооткрития STEM кабинет

Елена Фичерова, директор

на“, а гостуващата писателка разказва и за работата си по блога „По дирите на думите“, както и за това, в което тя самата намира вдъхновение.

Вторият учебен час – „Иновации и LEGO“

Използването на LEGO комплекти за учене чрез създаване вече е част и от учебната програма на Основното училище в Габра. Иновативният предмет „Лего откриватели“ се въвежда за третокласниците от началото на тази учебна година. Учениците вече провеждат уроци по моделиране, строят структури, експериментират, решават проблеми и най-важното – учат математика и природни науки, без да усетят трудността им.

„Могат да конструират, експериментират, прогнозираят и тестват идеи. Лего заниманията превръщат ученето в процес на действие – децата виждат реално резултата от собствените си решения и работят уверено с технологии“, пояснява Фичерова.

Заниманията с LEGO комплекти се осъществяват най-добре в подходящата учебна среда на новооткрития STEM кабинет.

Трети учебен час – учене в пространство за бъдеще. В края на ноември 2025 г. ОУ „Отец Паисий“ в село Габра официално откри STEM кабинет. В приветствията си гостите, сред които кметът на община Елин Пелин доц. Ивайло Симеонов и началникът на РУО – София-област, Росица Иванова, изказват увереността си, че съвременните учебни STEM пространства са доказателство за стремежа към по-качествено и модерно обучение, което подготвя учениците за предизвикателствата на утрешния ден и им

дава възможност да се докоснат до науката, технологиите и математиката по практичен и увлекателен начин.

Влизайки в модерно оборудваното пространство на чисто новия STEM кабинет, децата са въодушевени, защото ще се обучават в различна среда, създадена да провокира техния изследователски дух. Освен обособени зони за експерименти кабинетът предлага възможност за работа в екипи, с дигитални инструменти и в среда, която подкрепя както интереса към науката, така и творческото мислене.

„Тук учениците ще мислят като изследователи – ще задават въпроси, ще търсят решения и ще се учат на иновативност“, казва директорката. И добавя, че се надява STEM обучението реално да превърне учебния процес в динамично и вдъхновяващо приключение за децата на Габра.

И ако се питате какво правят децата в междучасието, може да сте спокойни.

В големия училищен двор има футболно, волейболно и баскетболно игрище. Учениците играят и след часа по физическо. Но нека видим как преминава той.

Четвърти учебен час – физкултура и спорт. Освен че базата позволява разнообразни занимания като баскетбол, волейбол и футбол, през есенно-зимния период часовете по физическо се провеждат в добре оборудван физкультурен салон. Фичерова казва, че движението е част от философията на училището, а спортът е и винаги ще бъде сериозно занимание, защото е важен не само за здравето на учениците, но възпитава характер, дисциплина и умение за работа в екип. Потвърждава го съвсем скорошна инициатива.

В тазгодишната си коледна програма училището включва специален лекоатлетически турнир, озаглавен „Шопениада“. Събитието се придружава от оригинални съпътстващи дейности, като изработване на благотворителни коледни картички, даряване на книжки с послания, базар и музика.

„Нашият двор е не просто пространство, а сцена на детска енергия и спортен ентусиазъм. Традиционно участваме в Европейския ден на спорта, който събира децата в активности на открито. Дворът често става арена

на положителни емоции чрез състезателни игри, футболни турнири, щафети, танцови предизвикателства. Част от учениците са активно спортуващи – в училището имаме млади футболисти, както и гимнастичка, носителка на златен медал с ансамбъл на национален шампионат“, обяснява директорката.

Пети час – театър за малки откриватели. Драматизациите са особено любими на учениците от село Габра. Заниманията включват превъплъщения, разиграване на приказки, кратки сценки и подготвяне на малки спектакли. Театралната форма помага на децата да изграждат умения за общуване, да преодоляват притеснения и да развиват емпатия. Според директорката драматизациите често преминават в празници, които събират родители, учители и съученици.

В училището има клуб „Театрална работилница“, в който участват ученици от прогимназиален етап. Като силен инструмент за възпитание, театърът свързва децата със семейните ценности на Коледа например, с патриотичния дух при честванията на Националния празник, а освен това помага много и за развиване на комуникативните умения, артистичността, самоувереността и емоционалната интелигентност.

Затова в Габра харесват не само спорта, но и изкуствата.

Шести час – изобразително изкуство или музика. В часовете по изобразително изкуство и музика учениците се докосват до различни форми на творчество – рисуват, пеят, изработват проекти и декоративни предмети, участват в изложби и празнични програми. Изкуствата присъстват и в заниманията по интереси. В целодневната организация на учебния ден се дава възможност на всяко дете да открие талант или просто да създаде нещо свое, с което да се гордее. По този начин се насърчават фантазията, свободното изразяване и радостта от създаването.

Директорката споделя, че с екипа ѝ работят последователно за възпитание в семейни и национални ценности и уважение към традициите. Стремят се програмата да бъде разнообразна с инициативи, които се разгръщат като празници, с тематични часове и разговори.

„Отделяме време и за превенция на противобществени прояви. Включваме децата в чествания и благотворителни кампании. Искаме да сме място, което пази традициите си, но и гледа напред. Място с история, но и с бъдеще, което създаваме всеки ден. Затова, макар и малко, нашето училище живее в ритъма на големи мечти. Те са стремеж към знание, творчество и доброта“, споделя идеите на училището Фичерова.

И както във всяко училище, и в Габра има емоции, вълнения и преодоляване на трудности. Но когато израстваш в красива котловина, през която тече реката, дала името на селото, и не спиращ да развиваш традициите, някак естествено се съчетават меденият камбанен звън с думите на директорката, че всеки учебен ден при тях започва с усмивка.

Силата на словото нарежда учениците от ЕГ – Кюстендил, сред най-добрите в страната

Северина ДИМИТРОВА

Учениците от Езикова гимназия „Д-р Петър Берон“ – Кюстендил, за пореден път доказват, че високото качество на обучението и стремежът към развитие носят заслужени успехи на национално ниво. Осмокласничката Силвия Георгиева от VIII^Б клас представи училището в Националното състезание по речеве и комуникативни умения на английски език, където впечатли журито с увереност, богат речник и изключителна зрялост в изказа. Вдъхновена от мисълта на Нелсън Мандела

„Образованието е най-мощното оръжие, което можете да използвате, за да промените света“, тя подчерта ролята на знанието като двигател на положителната промяна и значението на младите хора в изграждането на по-добро и отговорно общество.

Наскоро в Благоевград се проведе и турнир по реч и дебати на английски език към фондация BEST, който събра едни от най-талантливите млади оратори в страната. Отборът на гимназията, включващ дванадесет ученици от VIII до XI клас, се представи впечатляващо и заслужено спечели две квоти за националните

финали през април 2026 г. Финалисти са Ния Илиева от X^А клас, отличена в категория „Поезия“, и Калоян Ангелов от VIII^А клас, състезавал се в категория „Оригинална оратория“. Калоян заслужи и специалната награда на журито за своето изключително изпълнение – признание, което подчертава неговия талант и труд.

Клуб „Дебати“ към гимназията се води от Гергана Иванова – старши учител по английски език, а в подготовката активно участва и Джеси Зин – асистент-учител от САЩ по програма на фондация „Фулбрайт“.

Силвия Георгиева представи ЕГ – Кюстендил, в Националното състезание по речеве и комуникативни умения на английски език

Финалистите от училището се представиха блестящо в турнира по реч и дебати на английски език към фондация BEST

Където любопитството среща науката

Деца в село Искрец ще изследват, експериментират и откриват тайнствата на природата в новия STEM център

Диляна КОЧЕВА

Новият ни STEM център ще бъде мястото, където любопитството на децата ще се срещне с науката, идеите ще се превърнат в опити, а въпросите – в открития. Нали това е целта на съвременното обучение, казва за „Аз-буки“ директорката на ОУ „Св. Иван Рилски“ в село Искрец Павлина Цветанова броени дни след откриването на придобивката.

Училището е единственото в селото и новото образователно пространство се превръща в повод за радост на всички жители. В него учениците вече ще имат възможност да изследват, експериментират и откриват тайнствата на природата чрез реални, забавни и безопасни опити. „С очите си ще видят как химията изригва в минивулкан, физиката оживява в движение на колички и как биологията показва красотата на живота и през микроскопа“, обяснява моята събеседничка.

В STEM центъра вече разполагат с биологични обекти – растителни клетки, череп и насекоми за изследване, изработени на 3D принтер. Те са проектирани от учениците на 3D скенер и ще бъдат детайлно разгледани в часовете по човекът и природата.

Всичко това предизвиква интереса на децата и със сигурност повишава мотивацията им за учене по природни науки. „Научните знания са като вулкан – понякога спят, но с любопитство и правилните инструменти могат да изригнат с пълна сила“, казва Цветанова. Споделя, че искрено се надява този център да бъде мястото, в което ще се разпалва въображението и се вдъхновяват младите откриватели.

„Надявам се наистина да се превърне в искрата, която ще запали любопитството, ще развие таланта и ще изведе нашите деца към нови хоризонти“, посочва тя.

Освен часовете по човекът и природата в новия център ще се провеждат и заниманията на групата по интереси „Любители на природата“. Тази година в училището нямат паралелка в VII клас, но догодина предвиждат кабинетът да се превърне в място за усвояване на знания и по химия, физика и биология.

ОУ „Св. Иван Рилски“ в село Искрец е малко и в него през настоящата учебна 2025/2026 г. се обучават 74 деца. Но възпитаниците му участват в много олимпиади, национални състезания и конкурси. През миналата учебна година имат класирана ученичка на първо място в областния кръг на националната

Снимка ОУ „Св. Иван Рилски“ – с. Искрец

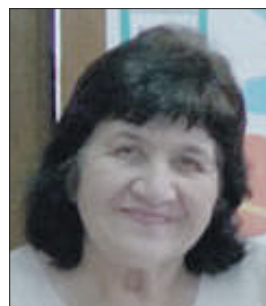
В новия STEM център учениците изследват природните закони

Павлина Цветанова, директор:

„Няма нищо по-хубаво от това човек да бъде удовлетворен от работата си. За мен любовта на учениците винаги е била най-голямото признание за моя труд. Когато видиш усмивката и искрата в очите, нищо повече не ти трябва.“

Старая се непрекъснато да създавам най-добрите условия за нашите ученици да работят в спокойна и модерна атмосфера. Само така ще могат да се развиват и след това да постигат високи резултати.

Най-голямата ни гордост като училищен екип е новият ни STEM център. Вярвам, че децата ще открият у себе си ролята на млади изследователи и ще заобичат още повече природните науки.“

олимпиада по химия и опазване на околната среда и на първо място в Софийска област по биология и здравно образование. „Тя се нареди сред първите двайсет в България и участва в националния кръг на олимпиадата по биология и здравно образование в Сливен“, разказва моята събеседничка.

По образование Павлина Цветанова е учител по биология и химия. Самата тя през годините е подготвяла много ученици да се явят на олимпиади. През 2005 г. получава и едно от най-високите отличия на Министерството на образованието и науката – почетно отличие „Неофит Рилски“.

„За мен най-важното е нашите ученици, въпреки че сме от малко населено място, да докажат, че по нищо не отстъпват на връстниците си от големите училища. Искам да знаят, че вратата към светлото бъдеще е широко отворена и могат да се реализират успешно във всяка област. И че това зависи от желанието им да се развиват, и от усилията, които полагат“, казва тя.

Точно затова директорката определя новия STEM център за природни науки като едно от най-значимите образователни събития, които са се случили не само за тях като училище, но и за всички жители в селото. На официалното откриване на новото технологично пространство присъстват началникът на РУО – София-област, Росица Иванова, зам.-кметът на община Своге Нина Копринджийска и директорите на всички училища от общината.

В празничния за село Искрец ден е представен открит урок в STEM лабораторията. Седмокласничките Вяра и Виктория демонстрират знания по химия, предизвиквайки „изригването“ на минивулкан с помощта на сода и оцет. А вулканът е изработен от сръчните третокласници в групата по интереси с ръководител учителя по изобразително изкуство Биляна Димитрова.

Специално за гостите учениците от IV клас, ръководени от учителката Мариета Любенова, подготвят забавна програма, включваща смешен скеч за интересни училищни ситуации, и показват танцувално майсторство, демонстрирайки валс. Децата са част от театралната група на училището, създадена благодарение на Националната програма „Заедно в изкуствата и спорта“.

В училището имат общо четири групи по интереси – „Малки приятели на природата“ за учениците в I клас, детски работилници във II и III клас и „Любители на природата“ в V и VI клас.

Директорката разказва, че тази учебна година са кандидатствали по Националната програма „Осигуряване на съвременна, сигурна и достъпна образователна среда“, а със спечеленото финансиране ще оборудват кабинетите за занимания по интереси на първия етаж. „Така децата ще могат да разгърнат творческия си потенциал в съвременна и модерна среда“, казва тя.

По Националната програма „Заедно в изкуствата и в спорта“ са сформирали не само театрална група, а и отбор по волейбол в прогимназиален етап.

„Нашите деца са много артистични, представят се много добре на всички състезания и конкурси. Справят се отлично и в спорта“, завършва директорката Цветанова.

Всеки родител иска най-доброто за своето дете. Искат да минава през трудните си преходи и настроения плавно, без удари под кръста. Всеки има своя представа за родителството, която понякога не е съвместима с общоприетите норми. Някои от възрастните си задават въпроса дали се справят добре, други са уверени, че го правят блестящо, без да се съобразяват с околните.

Разбира се, няма формула как е правилно да си родител, колко да си строг или демократичен. Но в същото време има тактики и практики, които могат да спомогнат за баланса както в семейството, така и в социума. Едно от решенията е „Училище за родители“, което се провежда в Бургас.

Донка ТЪНКОШИЕВА

Училището за родители вече е факт. В Бургас успяхме да създадем пространство, което превръщаме в своеобразно „Училище за родители“ – неформално, практично и вдъхновяващо. Заедно с училищата и Регионалната библиотека „Пейо Яворов“ дадохме възможност на всеки родител да се включи, да научи, да попита, да сподели. Така „училището“ вече не е само за децата – то е за цялото семейство. Защото вярваме, че само сплотеното семейство може да даде сигурност и стабилност на детето“, казва Росица Димова, психолог и секретар на Общинския съвет по наркотични вещества – Бургас.

Идеята за родителско училище зрее дълго. „Наблюдавахме, че когато детето е в риск – например за употреба на психоактивни вещества, ключовият фактор в превенцията е родителят. Родителят често е сам, претоварен, без подкрепа. Затова решихме, че преди да говорим за рискови поведения, първо ще предложим подкрепа и умения на родителите. И така се роди клубът „Осъзнати и уверени родители“. Смятаме, че когато родителят е подготвен, информиран и уверен, семейството, като система, е по-здрав“, категорична е Росица Димова.

Интересът към инициативата надминава очакванията. На последната среща се събират над 80 родители – не само майки и бащи, но и баби, дядовци, близки.

„За нас беше особено важно разширеното семейство също да има роля, често ключова, в грижата за децата. Родители на деца от начална училищна възраст до тийнейджъри, хора от различни социални групи – всички намериха смисъл да дойдат, да се учат, да споделят, да се подкрепят един друг“, коментира другият психолог, ангажиран с идеята – Яна Христова, която е от Стара Загора, но се присъединява към инициативата в Бургас.

И двете дами са категорични, че дошлите на срещите се осмеляват да споделят лични проблеми. И това е най-ценният резултат от инициативата.

„Родителите започват да споделят – свои страхове, тревоги, преживявания. Един от случаите, който много ни трогна, беше на майка, която дойде, след като дълго се е страхувала да поведе разговор със сина си. Тя призова присъстващите да бъдат активни: „Говорете с учителите! Аз разбрах твърде къ-

сно за проблемите...“. Този глас не е просто жалба – това е аларма към всички нас. И потвърждава смисъла на нашата работа: не сме тук, за да критикуваме, а да подкрепим“, призовават двете психоложки.

Обсъжданите теми са сърцето на клуба. А те са: „Как да общуваме с децата – ясно, спокойно, с уважение и любов“, „Как да реагираме при конфликти, така че да не разрушим отношенията“, „Как да регулираме стреса, когато родителят е претоварен – защото детето усеща всичко“, „Как да подходим към дигиталния свят на децата – с разбиране, но и с граници“, „Как да изградим доверие, за да можем, при нужда, да говорим и за рискови поведения, за психоактивни вещества, за кризи“. На срещите няма назидание, обвинения, нито готови модели на поведение. Никой никога не обвинява.

„Тази година организирахме девет нови срещи и планираме летни школи за родители. Това няма да е просто еднократна помощ, а устойчива общност, подкрепяща семействата във всеки етап“, казва Росица Димова.

Битката на поколенията, разминаването във възгледите, динамиката в образованието са все фактори, които водят до обвинения както в семействата, така и в обществото, като цяло. Родителите на ученици често са обявявани за „неподготвени“. Отношенията семейство – училище невинно са гладки. Често авторитетът на едната или другата страна страда. И ако учителите имат своите синдикати, то синдикат на родителите няма. Те са обвинявани – кога с основание, кога без, в безхаберие, безотговорно отношение към наследниците си и какво ли още не. Намесва се и темата за „чалга поколенията“.

„Вината не е метод за възпитание. Проблемите не идват от музиката, а от липсата на присъствие, близост и общуване между поколенията. Ако искаме различно бъдеще за децата, трябва да бъдем различното настояще за тях. Не бих казала, че родителите са неподготвени – по-скоро са във всекидневна битка: работа, грижи, деца, битовизми. Но когато им се дадат разбиране, внимание и инструменти, те реагират. Нашата задача не е да им кажем как „трябва“ да бъдат, а да им дадем реални, работещи стратегии. И да – те ги прилагат. Съвсем скоро

ще чуем техни истории на промяна, спокойствие и възстановена връзка. Това е успехът“, обяснява Яна Христова.

Родители и училище в наши дни гледат често в различни посоки, което дава основание да се броят за врагове.

„Категорично – не са врагове. За съжаление, често се рисува този образ, но той е вреден за детето.

Вярваме, че училището и родителите трябва да са партньори, а не опоненти. Детето има нужда от съгласуван подход, от доверие, от разбиране. В Бургас имаме късмет – училищата, с които работим, подкрепят тази идея, и това ни дава огромна увереност, че вървим в правилната посока“, подчертава Димова.

„Какво спира родителя да раз-

бере детето си?“ – това е сред най-често задаваните въпроси, когато възникне проблем с подрастващите. Според психоложките най-често това са страх, стрес, липса на време, липса на подкрепа. „Родителят е изтощен, а детето – в преход, често несподелен. Но най-голямото препятствие е мисълта „Аз знам най-добре“. А детето не е по-малък възрастен – то има нужда да бъде чуто, да бъде разбрано, да бъде видяно. Първо с внимание, после с правила и граници. Но без доверие нищо не работи“, убедени са събеседничките ни.

Дигиталният свят се изправя срещу аналоговия. Телефоните, компютрите, социалните мрежи превзеха младото поколение. Обсъжда се до каква степен те да бъдат ограничени в училище. Мнозина се питат съвременните комуникации мост или бариера са между поколенията.

Яна Христова смята, че са и двете: „Ако дигиталният свят е само място за забрани – разделя. Ако е място за споделяне, учене, заедност – може да бъде мост. В нашите срещи учим родителите как да приближат света на децата, без да изпускат контрол, но и без да създават страх. Целта е не натиск, а разбиране.“

„Как да разбере, че детето има проблем?“, най-често питат родителите при срещите в бургаската Регионална библиотека „П.К. Яворов“. А отговорът на специалистите е: „Наблюдавайте промяната – в поведението, в настроението, в средата му. И говорете навреме. Без обвинения, с внимание, с любов.“

Двете психоложки са категорични, че идеята за „Училище за родители“ е работеща и нужна. Опитът им показва, че когато има желание, ангажимент и партньорство, всяка общност може да го направи. Те са готови с радост да споделят опита си, материалите и подхода, защото са убедени, че превенцията е обща кауза.

Инициативата в Бургас продължава с регулярни месечни срещи, които целят да подпомогнат родителите в изграждането на увереност, разбиране и ефективно общуване. Защото взаимодействието с децата и адекватното отношение към техните вълнения, притеснения и въпроси могат да бъдат подпомогнати по подходящ и конструктивен начин.

Снимка РБ „Пейо Яворов“

Залата на Регионалната библиотека – Бургас, се оказва тясна за желаещите да се включат в „Училище за родители“

Кои са двигателите на инициативата

Росица Димова е психолог, специалист по превенция на употребата на психоактивни вещества и секретар на Общинския съвет по наркотични вещества – Бургас. С натрупания над 20 години професионален опит тя работи в областта на превенцията, психичното здраве, обучението и семейната подкрепа.

Димова ръководи дейностите на Общинския съвет по наркотични вещества и Превантивния информационен център в Бургас от 2017 г. Разработва и реализира иновативни програми за превенция сред деца, родители, педагогически специалисти и социални работници. Има дългогодишен практически опит като учител и водещ на семинари. Тя е и сертифициран кариерен консултант по програмата The Global Career Development Facilitator от 2006 г., както и кризисен психолог към националните екипи за психологическа подкрепа към МОН и Държавната агенция за защита на детето (2011 – 2025 г.).

В работата си поставя акцент върху изграждането на защитни фактори в семейната и училищната среда, партньорството между родители, институции и училища и ранната превенция.

Яна Христова също е психолог и психотерапевт. Треньор по йога в Националната спортна академия и Българската федерация по йога. Специализирала е фамилна терапия в системния подход, арт терапия, когнитивно поведенческа терапия, транзакционен анализ, EMDR терапия (Десенсибилизация и преработка чрез движение на очите), емоционално фокусирана терапия за работа с двойки, цветотерапия с есенциите на д-р Бах. Обучавана е във всички изданиа на Есенния университет по зависимости с основен преподавател проф. Игор Куцун, модули по работа със зависимости и техните семейства в школата по зависимости към

фондация „Стефан Батори“, Полша. Преминала е обучение „Тренинг за успешни родители“ – Томас Гордън. Кризисен психолог. Има над 20 години опит в областта на индивидуалното и семейното консултиране, работи с деца, родители, осиновители.

От самото начало до 2021 г. е член на Мобилната група за кризисни интервенции към МОН. Работила е 10 години в Държавната психиатрична болница „Д-р Г. Кисюв“ – Раднево.

В инициативата „Осъзнати и уверени родители“ тя води обучението, като прилага комплексен, системен и човешки подход, с цел да подкрепи родителите в предизвикателствата на съвременния свят, да им даде ефективни, практически умения да общуват, разбират и подкрепят децата си в ролята на родители.

Софийският университет откри Център за квантови технологии

Снимка Пресцентър на МОН

Център за квантови технологии с нова учебна зала отвори врати в края на 2025 г. във Физическия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, съобщават от най-старото ни висше училище. Ръководител на Центъра е заместник-министърът на образованието и науката акад. Николай Витанов. Той е преподавател във Физическия факултет и е сред водещите европейски учени в областта на квантовата физика.

На откриването на новата технологична среда присъстват министърът на образованието и науката Красимир Вълчев, ректорът на Софийския университет проф. Георги Вълчев, зам.-министърът на електронното управление Александър Йоловски, деканът на Физическия факултет проф. Георги Райновски и др.

„Ако искаме България да бъде високотехнологична, развита държава, трябва да имаме школи в областта на квантовите технологии. Откриването на този център ни дава надежда и увереност, че България ще бъде на картата на развитието им, защото в основата на всичко са школите“, казва министър Вълчев.

Той посочва, че МОН заедно със Софийския университет трябва да мотивира повече млади хора да изберат висше образование в областта на физическите науки. По думите му тази година вече има положителен резултат в тази посока – приемът във Физическия факултет на Софийския университет е изцяло запълнен за първи път от над десетилетие, но това е само основа за надграждане.

„Направихме няколко допълнителни крачки, включително и с програмата „Избирам да следвам в България“. Започваме и инициатива за възпроизводство на школите на ученици. Добрата новина е, че все по-голяма част от тези ученици остават в България, и най-вече в Софийския университет“, заявява още Красимир Вълчев.

Просветният министър изразява увереност, че преподавателите ще мотивират повече млади хора да се включат в работата на Центъра за квантови технологии. В него се предвижда да се обучават над 30 студенти в бакалавърски програми годишно, както и между 5 и 10 в магистърски и трима-четирима докторанти.

Ректорът проф. д-р Георги Вълчев отбелязва, че откриването на нова база позволява да се разширят изследванията в областта на квантовите технологии и квантовите изследвания, което е огромен плюс за Софийския университет.

„Надявам се всички усилия на акад. Витанов и на целия му екип да намерят своето изражение в следващите години“, казва още той и подчертава, че събитието е станало възможно благодарение на финансовата подкрепа на Министерството на образованието и науката.

„За да имаме висококачествено образование, то трябва да стъпва и да се предлага на студентите от хора, които са водещи учени. Именно такъв водещ учен, признат на световно ниво, е професор Витанов. А и младите хора, които е събрал около себе си, дават надежди, че тази визия ще се материализира по блестящ начин“, заявява деканът на Физическия факултет проф. д.ф.н. Георги Райновски. Той изразява надеждата си Центърът да доведе и до създаването на стартипи в областта на квантовите технологии.

„Нашата мисия, колкото и високопарно да звучи, е създаване и обучение на „квантовата армия“ на България. Квантовите технологии са зад ъгъла, подобно на изкуствения интелект ще ни върхлетят и искаме да имаме подготвени хора, които да знаят за какво става дума, и да могат да работят с тях“, изтъква в презентацията си акад. Николай Витанов.

По думите му най-добрият начин за подготовка на висококвалифицирани кадри е чрез създаване на наука на най-високо ниво. Той подчертава, че с колегите му предвиждат създаване на Национален квантов институт с европейско финансиране (Sofia Institute for Quantum Science, Technology and Innovation, SIQSTI), който успешно е преминал първа фаза по програмата Teaming (единствен от 14 български проекта). Целта е, ако бъде успешен, да има 80 учени и 10 – 15 души административен персонал след шест години. Планира се да бъдат изградени четири експериментални лаборатории по квантови компютри, сензори, комуникации и учебна лаборатория.

В рамките на тържественото откриване д-р Иво Михов прави демонстрация на работата на реален квантов компютър. **АЗБУКИ**

Изпълненията на бъдещите медици на театралната сцена винаги вълнуват публиката

Когато медицината срещне изкуството

Формация „Инфаркт“ в МУ – Варна, е школа по общуване и работа с човешките емоции

Розалина ДИМИТРОВА

Всеки университет има свои академични и културни традиции, но само в един съществува театрален клас от бъдещи медици. В Медицинския университет – Варна, тази формация, първоначално създадена като „Инфарктус“, днес носи името „Инфаркт“ – интелигентна препратка към медицинската професия и емоционалната сила на сценичното изкуство.

Театралният клас се ражда преди повече от десетилетие по идея на д-р Зорница Златева – тогава студент по медицина, а днес кардиолог. Оттогава през него са преминали много студенти, участвали в повече от 15 постановки, голяма част от които посветени на благотворителни каузи. Спечелени са различни награди, но най-голямата винаги е подкрепата на публиката. През годините младите актьори са влизали в образи от текстове на Валери Петров и Стефан Цанев, както и в сценични адаптации по „Клетниците“ и „Делото „Яворов““. В по-ново време репертоарът включва „Майстора и Маргарита“, Шекспирови пиеси и интерпретации по Тери Пратчет – с характерното чувство за хумор, ирония и свобода, съобразени със състава на трупата.

Режисьор и ръководител на класа през последните десет години е Александър Александров. Репетира в предоставена от Университета зала, чиито врати са винаги отворени за нови кандидати с интерес към театъра.

Според Александров работата с бъдещите медици е вдъхновяваща: „Обсъждаме и избираме заедно постановките, защото съставът е динамичен – някои студенти завършват, идват нови. Целта е участниците да играят с удоволствие, да се развиват и да усещат театъра като свое пространство. Уча ги на вкус и естетика. Който е добър в едно, лесно става добър и в друго. В класа има таланти, с които всяка професионална сцена би се гордeла“.

Има ли „инфарктни“ моменти по

Снимка МУ – Варна

Ръководителят на театралния клас Александър Александров

време на представление?

„Театърът е жив организъм. Творческият процес не спира с премиерата. Ако нещо може да стане по-добро – то трябва да се промени дори в последния момент, дори да е инфарктно. Важното е, че винаги има хепиенд“, казва ръководителят на класа.

Онур, студент в V курс „Медицина“, добавя: „Театърът е естествен начин за креативна експресия, без да губиш връзка с хората около себе си. Има „инфарктно“ напрежение, но то е част от магията“.

На сцената бъдещите медицински специалисти развиват умения, които не се придобиват в аудиториите – чувствителност, емпатия, усет към словото и образа. Театърът за тях е школа по общуване и работа с човешките емоции. За студентите драматичното изкуство е повече от хоби. В динамиката на тежкото университетско обучение той се оказва начин за активен отдих.

„Добрият лекар трябва да има и други светове. Иначе професионалното прегаряне е гарантирано“, казва Дарина Бозова – студент по медицина в IV курс, която е част от трупата вече две години. За нея театралният клас е пространство за разтоварване и среща с колеги със сходна чувствителност. „Въпреки че сме хора на науката, прекрасно е да се отпуснеш чрез изкуството“, допълва тя.

Пламен Генов, II курс в магистърската програма „Рехабилита-

ция, морелечение, уелнес и спа“, е на сцената от дете. „Когато разбрах, че в Университета има театрална трупa, просто си казах: няма как да мине без мен. Театърът ни учи как да управляваме емоциите си – и на сцената, и в живота“, казва той.

За Алекс, студент в V курс „Медицина“, театърът е начин да изрази себе си отвъд учебниците. „Най-ценното тук е общността – чувството за принадлежност и споделеност. Научаваме се да говорим така, че да бъдем разбирани, умение, което е важно за общуването ни с пациентите. Трябва да печелим тяхното доверие“, споделя той.

В навечерието на коледните и новогодишните празници младите актьори представиха премиерно най-новата постановка по романа „Движещи се картини“ на Тери Пратчет, която отново бе обвързана с благотворителна кауза. Те пресъздадоха на сцената абсурдния и многопластов Свята на Диска, в който магията и киното се срещат, за да разкажат история за илюзии, мечтите и силата на въображението. Постановката впечатли публиката с динамично действие, хумор, неочаквани обрати и оригинална режисьорска интерпретация, върна на духа на Пратчет.

Както казва големият писател: „Фантазията не е бягство от реалността. Тя е начин да я разберем“. И това вероятно е част от философията на театралния клас на Медицинския университет – Варна.

Пети сме в Европа по затлъстяване при децата

Влошените хранителни навици и обездвижването водят до пандемия от хора с наднормено тегло, коментира д-р Ивета Недева

Д-р Ивета Недева е специалист по ендокринология, метаболитни заболявания и превантивна медицина с активна научна и преподавателска дейност. През последните 10 години изгражда устойчив академичен профил с международно признание – автор и съавтор е на над 60 научни публикации (30 в списания с импакт-фактор) и има над 100 цитирания.

Участвала е в над 30 национални и международни научни форума и в 14 национални научни проекта. Тя е главен асистент и завеждащ учебната дейност в Катедрата по епидемиология и хигиена на МУ – София.

Научните ѝ интереси са насочени към патофизиологията на затлъстяването, предиабета и диабет тип 2, нови биохимични и възпалителни маркери за съдови усложнения, както и ролята на чревния микробиом в развитието на метаболитния синдром и инсулиновата резистентност с цел откриване на нови диагностични и терапевтични подходи.

В края на 2025 г. тя е сред трите отличени дами за принос в научните изследвания в Националната програма „За жените в науката“. В 15-ото издание на Програмата у нас тя е наградена за своя проект „Изследване на чревния микробиом при лица със затлъстяване и захарен диабет“. А получената стипендия ще ѝ помогне да разшири контингентта от пациенти, които изследва, и да подобри методиката, която ползва, споделя тя пред „Аз-буки“.

Зина СОКОЛОВА

Да бъде лекар, е сбъдната мечта за д-р Ивета Недева. Искала е да работи това от малка. Споделя, че родителите ѝ са инженери, но в техния приятелски кръг е имало много лекари. И това оказва влияние върху бъдещия стипендиант на програмата „За жените в науката“. Но най-важното е, че никога не си е представяла да има друга професия. Осъществява тази своя мечта без проблеми. Разбира се, полага немалко усилия, тъй като завършва немска езикова гимназия. А там се набляга повече на езиците, което за Ивета е огромно богатство. Но пък биологията и химията не са приоритетни предмети. Налага ѝ се допълнително да взема уроци по биология – предмет, който дори не се изучава в последния гимназиален клас.

На изпита по немски език постига един от най-високите резултати и това ѝ осигурява стипендия за обучение в Германия. Но в крайна сметка избира България.

В момента д-р Недева завършва и втората си специализация по хранене и диететика. Убедена е, че

храненето е много тясно обвързано с хроничните ендокринологични и особено метаболитни заболявания,

като захарния диабет. А допълнителната квалификация за нея е възможност да разшири кръга на изследванията си и да бъде по-полезна за пациентите.

„Още в студентските години имах интерес към ендокринологията, в която има много логика и последователност – казва Ивета. – Обичам логичните неща. В медицината обаче невинаги има логика. В началото се колебаех между ендокринология и акушерство и гинекология. Но майка ми имаше здравословни проблеми с щитовидната жлеза и някак приех това като знак от съдбата, че това е моето призвание. Не съжалявам за избора си.“

Проектът, който ѝ носи признание, е свързан с чревния микробиом в контекста на метаболитните отклонения като затлъстяването и захарния диабет. В последните години се натрупват безспорни доказателства, че чревната микрофлора, милиардите микроорганизми, които са в нашите черва, не е пасивен участник, а

много активен регулатор в почти всички процеси в човешкото тяло – включително обмяната на веществата, хормоналният баланс, имунологичната активност. Те имат изключително важна роля и в развитието на социално значими заболявания като захарния диабет и затлъстяването.

„Интересното е, че дори бащата на медицината

Хипократ преди повече от 2500 години е казал, че всички проблеми тръгват от червата,

и е бил много прав, защото тези микроорганизми по принцип са наши приятели и помощници за добро здраве“, обяснява д-р Недева. И отбелязва, че когато се наруши балансът между т.нар. добри и лоши бактерии, респективно микрофлората започва да се държи като вредител. Затова е изключително важно тя да бъде балансирана.

„Оказва се, че балансираната микрофлора може да предотвратява ранните отклонения, установени при нея, и съответно работата върху тях може да послужи за превенция на по-сериозни усложнения още преди клиничната изява на хроничните заболявания“, казва д-р Недева.

Чревният микробиом е не само важен регулатор, но и много важен съюзник в превенцията и в адекватното лечение на заболяването. Всъщност бактериите могат да дадат информация за състоянието на пациента преди болестта. Затова д-р Недева насочва усилията си към установяване на микробиологичния профил на пациента. Съответно метаболитните форми, които са тясно обвързани с него, могат да служат като предиктори, тоест да дадат информация за съответния щам – какъв е, с колко увеличава риска за конкретно заболяване, преди то да се е развило. Тогава лекарите ще могат да го предотвратят.

С хранителна диета може да се повлияе и на наследствено заболяване, категорична е д-р Недева. Убедена е, че в основата на всяко заболяване е храненето. То е изключително важно за чревната микрофлора, като може да има и позитивен, и негативен аспект.

Неправилното хранене, консумацията на висококалорийни храни водят до дисбаланс. И обратното, храни, с доказан благоприятен ефект върху чревната микрофлора – богати на фибри пълнозърнести продукти, зеленчуци, плодове, варива, кисело

Снимка: Личен архив

мляко, кефир, имат благоприятен ефект по отношение на чревната микрофлора.

„Случаите на диабет, за съжаление, се увеличават и последните данни са изключително стряскащи“, подчертава д-р Недева. В момента около 589 милиона души, или 11,1% от хората по света, страдат от захарен диабет. И почти всеки трети човек у нас има някакви гликемични нарушения – новооткрит захарен диабет или по-ранна фаза, наречена преддиабетно състояние. Това се случва на фона на влошените хранителни навици и обездвижването, които, от своя страна, водят до пандемия от затлъстяване.

По последни данни България е шеста в Европа по затлъстяване при възрастните и пета по детско затлъстяване, което е изключително тревожен сигнал. Увеличава се и т.нар. захарен диабет тип 2, който е водещият тип захарен диабет. В миналото той е бил наричан „старчески диабет“, но днес това хронично заболяване „се подмладява“. И затова е необходимо да се вземат навременни мерки, за да се обърне тази прогресивно нарастваща тенденция.

Проблемът с детското затлъстяване започва в семейната среда,

защото едно дете няма как да контролира средата, в която живее. Семейството и родителите са тези, които трябва да дадат правилния пример. А дете с проблеми с телесното тегло в подрастваща възраст реално е потенциален пациент и като възрастен.

„Телесното тегло може да бъде редуцирано чрез хранителен режим, но съществува съществен патофизиологичен аспект – увеличаването на теглото се дължи не само на хипертрофия, но и на хиперплазия на адипоцитите (мастните клетки)“, обяснява д-р Недева. В периода на растеж и развитие клетъчното делене е физиологичен процес, който засяга и мастната тъкан. В резултат на това наднорменото тегло и затлъстява-

нето водят до увеличаване както на обема, така и на броя на мастните клетки.

„При промяна в хранителния режим и прилагане на диетични и медикаментозни интервенции е възможно да се постигне намаляване на обема на адипоцитите и на телесната маса, но броят на мастните клетки остава относително непроменен, което обуславя високия риск от рецидив на наднорменото тегло“, посочва тя.

Проблемите с наднорменото тегло не са само въпрос на външен вид. Те често водят до ниско самочувствие, социална изолация, депресивни състояния и усещане за отхвърляне. Затова е изключително важно родителите да реагират навреме и да не подценяват проблема още в самото му начало.

„В кабинета ми идват 18 – 19-годишни младежи, които тежат над 100 килограма. И логичният въпрос е: къде са били родителите дотогава? Затлъстяването не се появява за ден или два. Ако не се вземат мерки навреме, рискът от сериозни и инвалидизиращи усложнения е голям“, предупреждава д-р Недева.

От една страна, има родители, които позволяват на децата си да се хранят без ограничения и контрол, а от друга – такива, които изпадат в крайности в името на „здравословното хранене“, налагайки вегетариански или вегански режими. Според д-р Недева нито един от двата подхода не е правилен.

Децата не бива да се хранят по същия начин като възрастните, когато става дума за ограничителни режими. Родителите нямат право да лишават детето си от жизненоважни хранителни вещества, необходими за растежа и развитието му.

Един възрастен човек може сам да избере дали ще консумира месо, или не, но не бива да налага този избор на детето си, защото така рискува да навреди на неговото здраве. За съжаление, все по-често се срещат родители, убедени, че знаят повече дори от специалистите.

Електронни ресурси за изучаване на български език като втори

Разработени са по проект по „Еразъм +“ от четири неделни училища под ръководството на Бургаския свободен университет

Стефа МАРИНОВА

Над 400 електронни ресурса по всички теми от учебната програма за изучаване на български език като втори за нивата А1.1, А1.2, А 2.1 и А 2.2 са разработени до този момент по проекта „Дигитална трансформация в обучението по БЕЛ (Уча БЕЛ 4.0)“ по програма „Еразъм+“. Ръководител на проекта е проф. д.п.н. Галя Христовова от Бургаския свободен университет – главен редактор на научното списание „Български език и литература“ на издателство „Аз-буки“. Реализиран е в партньорство с БУ „Асен и Илия Пейкови“ – Рим и Флоренция (Италия), БУ „Кирил и Методий“ – Никозия (Кипър), БУ „Аз Буки Веди“ – Кьолн (ФРГ), и Българското училище и детска градина в Будапеща, Унгария.

Готова е и електронна христоматия с 20 адаптирани текста – научнопопулярни и художествени, с над 100 електронни ресурса за формиране и развитие на четивна техника и на четене с разбиране, подходящи за А2.2.

В началото на 2025 г. бяха утвърдени нови учебни програми за обучението по български език като втори за българските училища в чужбина и за подпомагане на предучилищното обучение, организирано в чужбина, за деца от 4- до 6-годишна възраст. Учебното съдържание е организирано в тематични кръгове: семейство, училище, здраве и хигиена, мечти и желания и други. Всеки от екипите на четирите училища трябва да разработи електронни ресурси за едно от четирите равнища, следвайки новите програми.

„Идеята е да се създадат функционални допълнителни ресурси, които да подпомогнат работата на учителя по време на преподаване на българския език като втори

в неделните училища. Тези ресурси са разнообразни – видео материали, интерактивни тестове, куизове, игри, презентации и др. Обхващат всички теми, които присъстват в учебните програми, и биха могли да са много полезни на учителите“, обяснява пред „Аз-буки“ д-р Мая Падешка – директор на Българското училище „Асен и Илия Пейкови“ в Рим, което работи по равнище А2.2.

Тя посочва, че в рамките на Проекта Бургаският свободен университет провежда две обучения – в Рим и в Будапеща, за учителите, които ще имат за задача да създадат дигиталните ресурси.

„Към всяка тема са включени елементи

от съответната лексикална и граматична прогресия; лексиката и граматиката се усвояват чрез речеви дейности. Към всеки ресурс има методически коментар, който дава указания как да се изпълни задачата и какви цели се постигат с нейното изпълнение. Има указания какъв тип е задачата – за четене, говорене, слушане, писане или комбинация от тези речеви дейности. Комуникативният подход е водещ и такива трябваше да бъдат и ресурсите, които създаваме“, разяснява Падешка.

Дава пример с ресурс, който са създали – малки читанки, които децата четат бавно. В тези текстове е включена основната ле-

ксика, предвидена за овладяване по темата. След това децата правят онлайн упражнения за четене с разбиране. Голяма част от ресурсите са снабдени с озвучаване или са анимирани. При задачите за слушане децата чуват дадена фраза или кратък диалог и след това повтарят и го разиграват. Създадени са и ресурси за подготвителните групи на 5 – 6-годишни деца. Всеки участник в проекта разработва по четири теми.

Ръководителката на училището в Рим допълва, че някои от задачите могат да бъдат изпълнявани и в домашни условия. Така детето през телефона си или друго устройство може да ги решава само. Създадени са и много работни листове, които могат да се принтират и да се предоставят в хартиен вариант на учениците. Някои от ресурсите са под формата на игри, така че имат и допълнителен занимателен характер, чрез който езикът се упражнява комуникативно и игрово.

След разработването на ресурсите всеки участник в проекта прави рецензия на ресурсите, създадени от друго училище. Училището в Рим например апробира в реална среда и рецензира ресурсите на колегите си от Кипър.

„Направихме пилотирането с нашите ученици. Попълнихме оценъчни карти за всеки ресурс, така че да се види функционира ли, в каква степен, какво може да се редактира и да се подобри“, казва д-р Падешка.

Заклучителният етап на Проекта е в края на март 2026 г. Първоначално платформата ще бъде достъпна за училищата, взели участие в анкетно проучване, проведено в началото на проекта, относно потребностите на дигитални ресурси на преподаватели в българските училища зад граница. Бургаският свободен университет ще организира онлайн семинар за разпространение на резултатите.

Снимка Българско училище и детска градина в Будапеща, Унгария

По време на срещата си в Будапеща екипът по Проекта наблюдава занимание в детската градина към Българското училище в Унгария

В Страсбург търсят най-добра кукерска маска

Както всяка година, така и през тази 17-а поред година от основаването на Българското училище „Христо Ботев“ при Европейската асоциация „Кирил и Методий“ в Страсбург, Франция, подготовката за коледните и новогодишните празници започва отрано. Тържеството ще се състои на 10 януари, когато ще бъдат раздадени и наградите на победителите в два конкурса: литературен на тема „Подаръците“, и „КукерМаскария“ за най-добра кукерска маска.

По класове и групи учениците и децата участват в поредица от образователни и творчески дейности, насочени към запознаването с българската празнична култура, към съхраняването на българските традиции и духовни ценности.

В рамките на тематични уроци учениците от смесени възрастови и езикови групи се запознават с Бъдни вечер и с Коледа, като се акцентира върху обичаи, символи и жестове на внимание. Подбрани приказки и стихотворения развиват четивната компетентност и обогатяват речниковия запас.

Организираните творчески ателиета за изработване на коледни картички, работата с акварелни техники и печат с шаблони развиват фината моторика. Някои творби участват в конкурса „Моята българска коледна картичка“, организиран от Асоциацията на българските училища в чужбина. Под ръководство на Силвия Домусчиева – ръководител на извънкласната дейност „Художествено творчество“ и преподавател

Снимка БУ „Христо Ботев“, Страсбург

На организираното тържество ще бъдат раздадени наградите от конкурса за най-добра кукерска маска „КукерМаскария“

в подготвителната група, тази година учениците сътворяват оригинални картички, които членовете на Асоциацията могат да закупят. Средствата от тази инициатива са

в полза на училището.

Особено внимание се отделя на кукерската традиция чрез конкурса „КукерМаскария“ и занятия по художествена дейност в часовете на Домусчиева. Учениците се запознават със символиката, ритмите и обредните действия, като прескачането на огън, сурвакане и коледуване. В рамките на проекта „Кукери“ е създадена дигитална платформа (Padlet) със съдействието на Светозар-Иван Симеонов – художник и дългогодишен преподавател по изобразително и пластично изкуство в Страсбург. Тя служи за систематизиране, документиране и споделяне на учебно съдържание, както и на визуални и аудио материали от реализираните дейности.

В новогодишния спектакъл участват учениците от всички групи и класове. Децата от детската градина и от начален и прогимназиален курс подготвят под ръководството на Даниела Танушева, Наталия Ангелова и Силвия Домусчиева програма със зимни сцени, танц на снежинките, кукерски обичаи, гатанки и сценични изпълнения, развиващи умения за изразително говорене и публично представяне.

За учениците от гимназиален и прогимназиален етап под ръководството на доц. д-р Лидия Михова подготовката за празника продължава да е един от най-обичаните моменти в часовете по български език и литература. Те традиционно са водещи по време на спектакъла.

За тържеството на 10 януари част от учениците избират да драматизират разказа на О. Хенри „Даровете на вълхвите“. Втората пиеса, която подготвят, е „Подаръкът“ – по идея, взета от четени коледни разкази, като ролите и репликите на героите са плод на „творчество в клас“.

Двете пиеси са свързани тематично с литературния конкурс на тема „Подаръците“. Подготовката се състои в четене, анализ, дискутиране около избрания текст, редактиране и коригиране. Учениците „дописват“ текста. Следват разпределение на ролите и сценична интерпретация.

„Това е добро упражнение не само за развиване на езиковите компетенции и умения, но също и за по-задълбочено вникване в посланията на творбата. Освен урок по български език и литература това е урок по драматургия и театър“, отбелязват от училището.

В музикалния клас под ръководството на изтъкнатия гъдулар и музикален педагог Димитър Гугов учениците разучават песни за тържеството.

Децата подготвят и ръчно изработени подаръци за гостуващи ученици и учители от България, създавайки символичен мост между българската традиция и региона Елзас. Дейностите се осъществяват в творческа атмосфера, в която не само се развиват езиковите и културните умения на учениците, но и се утвърждава усещането за сплотеност и общност. **АЗБУКИ**

Археологическият комплекс „Калето“ в Мездра отпразнува 12 години от създаването си през 2025 г. А рождения си ден на 4 юли отбелязва в крепостта с постановка и концерт. Най-малките гледат „Маша и мечокът“ на театър „Дар“, а възрастните се забавляват с концерт – изпълнения на Станислав Сланев-Стенли и дуета Нюки и Цецо от телевизионното предаване „Един за друг“.

Петя НИКОЛОВА

Тийнейджърската възраст на Комплекса, с който северозападният град намира място на картата на 100-те национални туристически обекта, всъщност отразява само годините от превръщането му в атрактивна забележителност. В действителност на скалистия рид над река Искър, пазещ „Каменното съкровище на Мездра“, историята ни връща 70 века назад.

Археологическият комплекс „Калето“ е една от най-впечатляващите и значими късноантични и средновековни крепости по поречието на най-дългата река в България. Можем да наречем мястото кръстопът на цивилизациите, защото са открити останки от цялата човешка история – от медно-каменната епоха (IV хилядолетие пр. Хр.) до Средновековието. Точно тук в древността е минавал пътят, свързващ римския град Ескукус със Сердика, и друмищата, свързващи Дунавската равнина със Софийското поле, Източна със Западна България.

Мездра – малък град, разпознаван преди всичко заради жп гарата, на която влаковете сменят посоките си, днес привлича туристи. Интересът сериозно се провокира преди 12 години, когато местната община печели проект по Оперативна програма „Регионално развитие“ и извършва пълна реставрация и реконструкция на античната крепост с множество придружаващи надграждания.

Сред осъществените дейности са укрепване на стената и основите, прокарване на маршрути, подобряване на инфраструктурата, осигуряваща достъп до обекта. Изградени са амфитеатрална сцена, декоративна колонада, подобрена е парковата зона, а в експозиционната зала посетителите преминават през вековете чрез живота на хората, населявали мястото от древността до Средновековието.

Разказваме за Археологическия комплекс „Калето“ именно сега, защото според управителя Павел Петров зимният сезон е най-подходящият период да се популяризира този наистина значим за културата и историята ни обект.

„Разбира се, Комплексът е отворен целогодишно и очакваме посетители през всички сезони, но се възползваме от възможността да популяризираме крепостта, за да достигне повече информация до учениците и младите хора и да пробудим интереса им“, казва Петров. И получил съдействие от Министерството на образованието и науката, разпространява своя призив до всички образователни институции на територията на страната.

„Аз-буки“ разказва интересната история и възможностите, които предлага крепостта, обявена за национален паметник на културата.

7000 години, събрани на едно място, провокират любопитството не само чрез споделянето от екскурзоводите, но и чрез онова, което може да се види с очите. А в „Калето“ има какво да насити погледа.

От съществуващите селища във времето между края на 5-ото и първата половина на 4-ото хилядолетие пр. Хр. са останали множество следи. Ценните находки подсказват, че мястото е населявано от занаятчии – майстори декоратори на керамика, земеделци и ювелири, заемали високо социално положение в местната общност. Една от най-значимите находки от този период според археолозите е откритото през 2008 г. „Светилище на тура“. Казват, че мястото за поклонение, посветено на езическото божество тур, за което древните вярвали, че крепи света на рога си, няма

Снимка Археологически комплекс „Калето“

Екипът на Комплекса организира специална програма и за 1 юни – Деня на детето

Различни истории оживяват и по време на театрални постановки в Комплекса

На Фестивала на средновековните традиции, бит и култура „Калето – Мездра“

аналог в България.

От времето на последвалите завоеватели – римските императори Дометиян, Клавдий II Готски и Проб, са открити бронзови монети (антониниани), бронзови фибули, украсения за колан, торква и сребърно листо от

лавров венец.

Посетителите Археологическия комплекс в Мездра могат да видят бронзова отливка на орел – рядка находка, намерена под основата на крепостната стена. Специалистите казват, че това е едно от най-ранните

изображения на тази могъща птица, символизираща върховното римско божество Юпитер (в гръцката митология Зевс) и емблема на Римската империя, символизираща властта и силата. Друга ценна находка е бронзов ключ, намерен сред останките от най-представителната сграда на Калето.

„Жив урок по история, археология и краезнание – това е античната крепост“, обобщава управителят на Комплекса Павел Петров. И допълва, че освен познание екипът се грижи посетителите да присъстват и да бъдат част от разнообразни мероприятия, които се организират на място в крепостта.

Едно от най-големите и привличащи най-много публиката събитие е традиционният Фестивал на средновековните традиции, бит и култура – „Калето – Мездра“.

През миналата година организираният от Община Мездра, Археологически комплекс „Калето“ и Сдружение за възстановяване и съхранение на българските традиции „Авитохол“ – Варна, се провежда за 11-и път. В рамките на два дни – на 17 и 18 май, гостите наблюдават демонстрации на средновековни бойни умения и дуел на воители, изложби на облекло, накити, храни. Слушат музика, чуват звън на оръжия и победни викове, които огласят крепостните стени. Участват възстановчици и групи от цялата страна, включително от съседна Румъния.

Но не само Фестивалът, който разказва историята на крепостта през Античността, Ранното и Късното средновековие, присъства във визитката на Археологическия комплекс. От екипа могат да се похвалят с периодично организираните изложби, гостувания на известни личности и литературни вечери, разговори за културата и историята.

Стараят се и по специални поводи, както например за 1 юни – Деня на детето. И както сами казват, „в уютната атмосфера под дърветата на Калето“ и въздухът зарежда. Затова обещава на най-младите си посетители, че ще им осигурят незабравимо преживяване.

От една страна, защото реставрираният и модерно експониран комплекс успява „да разкаже“ историята си по лесен и разбираем начин, а от друга – защото след това пътят към красотите на Врачанския Балкан и Северозападна България става много по-кратък. Неслучайно археолозите допускат, че поради стратегическото разположение на римската крепост, която е най-запазената крепост от този период у нас, именно в Мездра е открит символичният Ключ към Северозапада.

В Магурата откриха текстил на около 5000 години

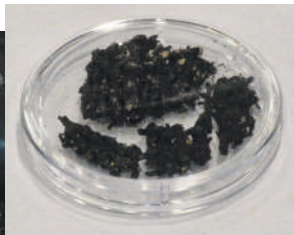
Ирена ДАНАИЛОВА

Фрагменти текстил на около 5000 години откри екип археолози по време на разкопки в пещерата Магура, съобщи на пресконференция в края на 2025 г. ръководителят на групата д-р Ваня Ставрева от Регионалния исторически музей във Видин. Тя определи находката като „много рядко срещана“ и допълни, че възрастта на откритите фрагменти е определена на близо 5000 години. Те са намерени в археологическа структура, от която през 2024 г. са взети възгледи за радиовъглеродно датироване и тяхната възраст е определена на 3300 до 3000 година преди Христа. „Това означава, че тя е от началото на ранната бронзова епоха“, уточни д-р Ставрева. Лабораторни изследвания в Националната художествена академия показват, че тъканта е изработена от коноп – една от суровините, използвани в този период, редом с вълната и лена. Подобни находки от приблизително същия период досега в България са открити само в Деветашката пещера, казва още д-р Ставрева. Според нея за съществуването на текстилна продукция в праисторията се съди най-вече по прешлените за вретено и керамичните тежести за стан, откривани в археологически обекти. Сред другите находки от 2025-а при разкопките в пещерата Магура, са и възстановено

керамично гърне, костни артефакти и други. Всички открития ще бъдат представени в традиционната изложба през февруари в Националния археологически институт с музей, където за първи път със свои артефакти ще бъде представена пещерата Магура. Археологът разказа още, че през последните три години работа на терен е разширена хронологията на обитаване на пещерата, включително с по-ранен преходен период между каменно-медната и ранната бронзова епоха. Специфичният микроклимат на пещерата – висока влажност и постоянна температура, създава благоприятни условия за съхранение на органични материали. Всички находки постъпват в Историческия музей в Београдчик, като в бъдеще се предвижда част от тях да бъдат експонирани в самата пещера или в музея. Проучванията в пещерата Магура се про-

веждат за трета поредна година с финансовата подкрепа на Община Београдчик. През 2026 г. археологическото проучване на пещерата ще продължи, каза още д-р Ваня Ставрева. „Пещерата Магура е богатство не само за България и Европа, а за целия свят“, коментира пред журналисти кметът на община Београдчик Боян Минков. Той подчерта значението на археологическите разкопки, които се провеждат в партньорство с научния екип. Откритите досега находки доказват изключителната стойност на пещерата и потенциала ѝ да се превърне в много посещаван туристически обект. Кметът Минков бе категоричен, че подобни открития са рядкост в световен мащаб и ще допринесат за по-широкото популяризиране на пещерата, която към момента е значително по-слабо посещавана в сравнение с утвърдени европейски обекти.

Снимка Авторът

Снимки от разкопките в пещерата, които се провеждат при трудни условия – работи се с челници и външно осветление в тъмнина, висока влажност и температура от 11 градуса, на дълбочина от близо 40 метра от входа на Магурата

ПРАВНА КОНСУЛТАЦИЯ

Тодор КАПИТАНОВ

Изплащането на допълнителното възнаграждение за трудов стаж под наименованието „възнаграждение за клас“ е въведено в България за първи път преди около 100 години. То се запазва под различна форма при действието на Кодекса на труда и днес, но неговата нормативна уредба съществено се промени. Какво се зачита за трудов стаж и професионален опит в сега действащото законодателство в България?

Кое се зачита за трудов стаж и професионален опит?

Съгласно Кодекса на труда в България трудов стаж е времето, през което работникът или служителът е работил по трудово правоотношение, доколкото друго не е предвидено в този кодекс или в друг закон, както и времето, през което лицето е работило като държавен служител. За да признае работодателят предходен трудов стаж на работника и служителя на същата, сходна или със същия характер работа, длъжност или професия, работодателят следва да определи условията, при които ще зачете сходния характер на работата, длъжността или професията. Тези условия се определят или в колективния трудов договор на браншово равнище или във вътрешните правила за работната заплата в предприятието. В случай че работодателят не уреди условията, при които ще зачита предходен трудов стаж на своите работници и служители, той ще бъде в нарушение на трудовото законодателство и подлежи на санкциониране. Доказването на предходен трудов стаж и отговарянето на условията, определени от работодателя за признаване на предходен трудов стаж, се извършва с представянето от съответния служител на трудов договор и/или други документи (например длъжностни характеристики), издадени от предходните работодатели или осигурителна институция. Признаването на предходен трудов стаж с оглед определяне размера на допълнителното трудово възнаграждение е двустранна процедура, при която както работодателят, с оглед законовите си задължения, следва да извърши преценка и анализ на предходния трудов стаж на служителя и дали същият следва да бъде зачетен, така и съответният служител следва да положи необходимата грижа и заинтересованост и да съдейства на работодателя, като му предостави информация, подкрепена с надлежни документи, относно предходния си трудов стаж на същата, сходна или със същия характер работа, длъжност или професия. За придобит трудов стаж и професионален

опит на работниците и служителите се заплаща допълнително месечно възнаграждение в процент върху основната работна заплата, определена с индивидуалния трудов договор. Правото за получаване на допълнителното трудово възнаграждение за трудов стаж и професионален опит възниква при придобит трудов стаж и професионален опит не по-малък от една година. При определяне размера на допълнителното трудово възнаграждение за придобит трудов стаж и професионален опит работодателят следва да отчита и:

1. трудовия стаж, придобит в друга държава членка, на същата, сходна или със същия характер работа, длъжност или професия от работници или служители, които са български граждани или граждани на някоя от държавите членки, както и членовете на техните семейства, и зачетен като такъв съгласно законодателството на съответните държави;
2. времето, през което без трудово правоотношение българските граждани или гражданите на държава членка, както и членовете на техните семейства са упражнявали трудова дейност и/или професия на територията на държавите членки, която е същата или сходна с работата по сключения трудов договор в Република България, и са били задължително осигурени за общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица или за инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, общо заболяване и майчинство, съгласно законодателството на съответните държави.

Справка:

чл. 13 от Наредбата за трудовата книжка и трудовия стаж;
чл. 12, ал. 2 от Наредбата за структурата и организацията на работната заплата;
чл. 12, ал. 4 от Наредбата за структурата и организацията на работната заплата;
чл. 12, ал. 5 от Наредбата за структурата и организацията на работната заплата.

Министерство на образованието и науката
Национално издателство за образование и наука „Аз-буки“

Директор:
ЕМИЛ СПАХИЙСКИ
Заместник-директори:
СТОЯН СТОЯНОВ
ВЕНЦИСЛАВ ГЕНКОВ
1113 София
„Цариградско шосе“ 125, бл. 5
За цялата страна:
0700 18466
izdatelstvo.mon@azbuki.bg
azbuki@mon.bg
<https://www.azbuki.bg>

Аз-буки

Банкова сметка:
„Обединена българска банка“ АД
IBAN: BG38UBBS81553139075716
BIC: UBBSBGSF

Национален седмичник за образование и наука
АЗ-БУКИ
ISSN 0861-3990

Редактори:
д-р Зина Соколова
z.sokolova@azbuki.bg
д-р Диляна Кочева
d.kочева@azbuki.bg
Стефа Маринова
s.marinova@azbuki.bg
Боряна Трайчева
b.traycheva@azbuki.bg
Павла Котова
p.kotova@azbuki.bg
Дарена Михайлова
d.mihailova@azbuki.bg

Графичен дизайн:
Иво Христов
i.hristov@azbuki.bg
Петър Владов
p.vladov@azbuki.bg

Стилист-коректор:
Анелия Врачева
a.vracheva@azbuki.bg

Фоторепортер:
Олег Попов

РЕКЛАМА И
РАЗПРОСТРАНЕНИЕ:
izdatelstvo.mon@azbuki.bg

Кореспонденти в страната:
Белене – Ралица Господинова
088 7418349
Варна – Розалина Димитрова
088 339920
Велико Търново – Здравка Маслянкова
088 6653255
Видин – Борислава Борисова
vidinstar@gmail.com
Ловеч – Жанина Илиева
087 7209597
Пловдив – Деляна Лукова
088 7271712
Смолян – Ангел Добриков
088 9703271
Кюстендил – Северина Димитрова
089 5789515
Шумен – Светлана Крумова
srkrumova@gmail.com

ДЕЖУРЕН РЕДАКТОР:
Стоян Стоянов

Предпечатна подготовка:
НИОН „Аз-буки“
Печатница: „Алианс Принт“ ЕООД
ж.к. „Дружба“ 1, ул. „Илия Бешков“ 3А
Неподписаните снимки в броя са от архива на в. „Аз-буки“ и глобалната мрежа
Материали не се връщат
Авторските права на публикуваните текстове и илюстрации са собственост на вестника

НИОН „Аз-буки“ издава научните списания:

„Български език и литература“
„Чуждоезиково обучение“
„Математика и информатика“
„Педагогика“
„Професионално образование“
„Философия“
„Стратегии на образователната и научната политика“
„История“
„Обучение по природни науки и върхови технологии“

ДЪЛЪГ ЖИВОТ	БЪЛГАРСКА РОК-ГРУПА	АНГЛИЙСКИ ПИСАТЕЛ - "ОЛИВЪР ТУИСТ" (ФР. ПОЕТ (1797-1863)	РУСКИ САМОЛЕТИ	АМЕРИКАНСКИ АНИМАТОР И ПРОДУЦЕНТ (1901-1966)	РОМАН ОТ СТЕФАН ЦВАЙГ	ГРАД В АВСТРИЯ	АФРИКАНСКА МАЙМУНА	ЩАТ В САЩ	ГРУПА ЖИВОТНИ ОТ ЕДИН ВИД, ПОРОДА
ПОЕМА ОТ Н. ТОГОЛ	АНГЛИЙСКИ ПОП ПЕВЕЦ			АКТРИСА ОТ САЩ	ПОРОДА КУЧЕТА		ФРЕНСКИ ХУМОРИСТИЧЕН ВЕСТНИК	СПОРТЕН УРЕД ЗА ХВЪРЛЯНЕ	
ОСНОВЕН ЛИТЕРАТУРЕН РОД				ОТВОР ЗА ХРАНЕНЕ		ПРОРОЧИЩА ЖРИЩА НА АПОЛОН			
ГОЛЯМА ТРОПИЧЕСКА ЖАБА		ГЕРОЙ НА ЖУЛ ВЕРН		ГРЪЦКИ КОРАБЕН МАГНАТ (1906-1975)	ДРАМА ОТ Х. ИБСЕН	ГЕРОИНЯ НА Е. КАНЕТИ ОТ „СВАТБА“	ГРЪЦКИ ЕСТРАДЕН ПЕВЕЦ (1946-2015)		
	ПАРИЧНИ СРЕДСТВА	РАЗБИТО С ЛЕД НЕС КАФЕ		ЕДНОРОДНА МАСА ОТ РАЗЛИЧНИ ВЕЩЕСТВА			ЮЖНО ДЪРВО	РИБЕН ПРОДУКТ „ХАЙВЕР“	
ОГЛАВНИК	КРАТКА ОБЯВА		СВЯН		БЪЛГАРСКИ ПИСАТЕЛ (1891-1981)	ГЕРОИНЯ НА ВИКИ БАУМ		БЪЛГАРСКИ ПОЕТ (1907-1991)	
		ВИД ЛЕКА ДВУКОЛКА			СТИХОТВОРЕНИЕ ОТ ИВАН ВАЗОВ			ЖРЕЦ, ПРЕДСКАЗАТЕЛ	ФРЕНСКИ ФИЛОСОФ (1079-1142)
ГРАД В ИРАН		БЪЛГ. ЦАР (1190-1194)	БЪЛГ. ЦАР (1190-1194)		ГЕРОЙ ОТ ТРИМАТА „МУСКЕТАРИ“	ДОЛНАТА ЧАСТ НА КОРАБ		СТИХОТВОРЕНИЕ ЗА ВЪЗХВАЛА	
НЕПОСТИЖИМА МЕЧТА		БЪЛГАРСКИ ПОЕТ (1889-1925)	ГЕРОЙ НА В. ДРУМЕВ	ОТБРАНА ЧАСТ ОТ НЕЩО		ОРГАНИЗЪМ, ЖИВЕЕЩ БЕЗ СВОБОДЕН КИСЛОРОД		КЪСА ДРЕХА БЕЗ РЪКАВИ	
АВСТРАЛИЙСКА РОК-ГРУПА, ОСНОВАНА ПРЕЗ 1983 Г. ГОЛЯМО КУЧЕ					ФРЕНСКИ ФИЗИК (1774-1862)	МИТИЧНА ГРЪЦКА АМАЗОНКА	ГЕРОИНЯ НА Б. НУШИЧ ОТ „МАКСИМ“		БЪЛГАРСКИ КОМПОЗИТОР (1898-1984) „ДУНАВСКО ХОРО“
		НИДЕРЛАНДСКА ПЕТРОЛНА КОМПАНИЯ	ВЪЗПЛАМЕНЕ НА ДЕБЕЛОТО ЧЕРВО	ПЛАТ ОКОЛО ФЕСА НА МЮСЮЛМАНИН	ИСПАНСКИ ТАНЦ	ДОВЕРЕНО ЛИЦЕ В ОСМАНСКАТА ИМПЕРИЯ	РЕКА В ИТАЛИЯ		
	ЧОВЕКОЯДЕЦ						ОСТРОВЪРХА ПОСТРОЙКА		
ВИД КАРТИ ЗА ГАДАЕНЕ	ТУМОР НА ЖЛЕЗА	ШОТЛАНДСКИ ТАНЦ		ГЕРОЙ ОТ „ВЪЛШЕБНИЯТ СТРЕЛЕЦ“		РЕКА В СЪРБИЯ	СКОК ВЪВ ФИГУРНОТО ПЪРЗАЛЯНЕ	ГЕРОЙ НА ШЕКСПИР	
				СНАБДИТЕЛНА ВОЙСКОВА ЧАСТ	ЯПОНСКИ ТЕАТРАЛЕН ЖАНР	ПОЕТИЧНО СЪЗВУЧИЕ	ПРОВЛАК В ТАЙЛАНД	НЕМСКИ ИЗОБРЕТАТЕЛ (1832-1891)	
БЪЛГ. ПИСАТЕЛ - ТЕЖЕСТА НА СКАФАНДЪРА					БАНКРУТ	ГЕРОЙ НА ВАСИЛ ДРУМЕВ	ФРЕНСКИ РЕЖИСЬОР „ОПАСНИ ВРЪЗКИ“	ПСЕВДОНИМ, ОБРАЗУВАН ПРИ ЧЕТЕНЕ ОТЗАД НАПРЕД	ВИД ФОТОГРАФСКИ ПРОЯВИТЕЛ
ФРЕНСКИ КОМПОЗИТОР			НАЙ-МАЛКАТА ФОНЕТИЧНА ЕДИНИЦА		ФРЕНСКИ ЕТНОГРАФ (1872-1950)	ФИЛМ СЪС СИЛВИЯ КРИСТЕЛ	БЪЛГАРСКА РОК ГРУПА		
		ФРЕНСКИ КОМПОЗИТОР (1811-1896)			БРАЗИЛСКИ ПИСАТЕЛ „ПОТ“		РАЗСЪДЪК	КОСМИЧЕСКИ ЦИКЪЛ	ДРЕВНО-ГРЪЦКИ ПОЕТ „ДЕЯНИЯТА НА ДИОНИСИЙ“
СИЛНА КАРТА		ПОСЛЕДНА ВОЛЯ, СЪВЕТ		ФРЕНСКИ РЕЖИСЬОР - „НАВАРО“		ГЕРОИНЯ ОТ РОМАНА „ОСТРОВЪТ НА ПИНГВИНИТЕ“	ПОЛУПАРАЗИТЕН ХРАСТ	НАРОД НАРОДНОСТ	СРЕДНОВЕК. СТОЛМНА НА АРМЕНИЯ
		ФРЕНСКИ ПИСАТЕЛ - „НАНА“					ГЕРОЙ ОТ „ОДИСЕЯ“		ФИЛИПИНСКИ ПРЕЗИДЕНТ (1986-1992)
ФР. РЕЖИСЬОР - ВИВА МАРИЯ		ЛИРИЧЕСКИ ПОЕТ	ДУМА, БЛИЗКА ПО ЗНАЧЕНИЕ С ДР. ДУМА	ХИМИЧЕН ЕЛЕМЕНТ				ПОЛОЖИТЕЛЕН ЕЛЕКТРОД	ГЕРОИНЯ НА ВЕРДИ ОТ „ТРУБАДУР“
ГЕРОЙ ОТ ТРИУМФАЛНАТА АРКА			ФР. ФЕСТИВАЛЕН ГРАД	КАТЕГОРИЧНА ЗАБРАНА	СТИХОТВ. ОТ ИВАН ВАЗОВ	ПОЛУПАРАЗИТЕН ХРАСТ	ГЕРОЙ НА БОКАЧО ОТ „ДЕКАМЕРОН“	РУСКИ САМОЛЕТИ	
					ПОЛОЖЕНИЕ НА ПРЕДМЕТ В ПЕРСПЕКТИВА	ВИД ПСЕВДОНИМ	ЕДНОВРЕМЕННО ЗВУЧЕНЕ НА ТОНОВЕ		
БИВША НЕМСКА ФИГУРИСТКА	ТУРИСТИЧЕСКА ДРЕХА				ПРЕВОЗНО СРЕДСТВО	ПРЕДСМЪРТНИ МЪКИ		РАЗМЕННА МОНЕТА В ИНДОНЕЗИЯ	ЧАСТ ОТ ОКОТО
ПОДВИЖНА ЗАКЛЮЧАЛКА					ПЕЧАТНО ИЗДАНИЕ			СТИХОТВОРЕНИЕ ОТ АДАМ МИЦКЕВИЧ	ГОЛЯМО ХУДОЖЕСТВЕНО ПРОИЗВЕДЕНИЕ
		НОС НА ЛОДКА		БАЛЕТ ОТ ИГОР СТРАВИНСКИ				ГЕРОЙ ОТ ЧЕРВЕНО И ЧЕРНО	СЪД ЗА БЛАГОВОННИ МАСЛА
ЗАОСТРЕН ПРЪТ	ПОЕМА ОТ ДЖ. БАЙРОН	ВИД МЕК ВЪЛНЕН ПЛАТ	СТАЯ (ОСТАР.)	ЧАСТ ОТ КАРУЦА	РОМАН ОТ ЖОРЖ САНД	РАЗМЕННА МОНЕТА В ИНДОНЕЗИЯ	ГЕРОИНЯ ОТ „КЪМ ПРОПАСТ“	СПОРТЕН ОТБОР	
		УНГАРСКИ ФУТБОЛЕН ОТБОР			ИТАЛИАНСКИ ПИСАТЕЛ ИМЕТО НА РОЗАТА			ГЕРОЙ НА АГАТА КРИСТИ	ЖИЛЕШО ЦИПОКРИЛО НАСЕКОМО
ЧАСТ ОТ ТЯЛОТО	МАРКА АВТОМОБИЛИ ОТ БИВШАТА ГДР		КРАЯТ НА СЕДМИЦАТА (АНГЛ.)			МАРКА СКИ			
				ГРАД В ЦЕНТРАЛЕН ЛАОС		РАЗКАЗ ОТ ЦАНКО ЦЕРКОВСКИ			
ПО-ГОЛЯМА СЕСТРА			АМЕРИКАНСКИ ПИСАТЕЛ (1908-1981)			ЗАЛОЖНИК В ДРЕВНА РУСИЯ			

РЕЧНИК: АГОН, ВИНИ, ДЕЛИБ, ЛЕКИТ, МТК

ЕВЕЛИНА ТУМБЕВА

Отговори от миналия брой	Водоравно: "Ролинг Стоунс". Ясенов (Христо). Сатира. Виет (Франсоа). Гориво. "МТД". НАТО. Нрав. Равел (Морис). Радамес. Век. Роля. Тепе. Анет. Екзарх. Валс. Арно. "АББА". "АТА". Асесор. Тасо (Торквато). Аутобан. "Клариса". Иса. Лира. Шия. Ему. Снакс. Нигер. "Климат". "АМО". Кама. Едил. Норина. Опи (Джон). Рак. Окапи. Ам. Легато. Амаду (Жоржи). Ступел (Петър). Ламели. Алит. Литак. Кич. Яке. Приз. Дама. Ено. "Ила". Анафора. Имот. Оникс. Глина. Аникино. Заек. Арк. Пророк. Алаброс. Нола. Ван. Мае. "Вида". Набат. Иск. Салдо. Ценз. Оки. Кара (Карло). Кортж. Елатит. Дикинсън (Емили). Ен. Планета. Нард. Мимоза. Ереван.	Отвесно: Достоевски (Фьодор). Домакин. Ласкин (Иван). Лад. Паеля. Ика. "Елиза". Кака. Хит. Релса. Клада. Акаба. "Рир". "Нина". Сорел. Пулп. Сер. Санд (Жорж). Ограда. Римини. Ира. Кома. Сатана. Сумо. Стинг. Салкъм. Ат. "Омерта". Арат. Зала. Едони. Ов. Етна. Стимул. Фирн. Ор (Боб). Куинс. Осинин (Димитър). Пиронков (Симеон). "Тео". Нер. Оса. Алет. Ра. Лиценз. Оставка. Ака. Елада. Падж. Везба. Смог. "КА". Ар. "АН". "Бяг". Кабул. Опал. Манов (Емил). Зеле. Сор. Ратин. Итака. Иран. Лар. Йерарх. Орик. Оми. Икона. Ане Ниво. "Абагар". Ечемик. Ботев (Христо). Новелета. Емайл. Нон. "Макита". Воля. Анорак. Изотоп. Титан.

АБОНАМЕНТ 2026

Днес в броя
Фонд „Научни изследвания“ сподели 22 успешни проекта в 11 области

Аз-Буки
НАЦИОНАЛЕН СТАНДАРТИЗАН ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА

Наг 3100 зрелостници на ополителна матура

2780 лв. за асистент в 7 висши училища

Министерският съвет одобри инициативите на инициатива на един студент в обща 48 професионални изпитания

2780 лв. за асистент в 7 висши училища

Министерският съвет одобри инициативите на инициатива на един студент в обща 48 професионални изпитания

Изданията на „Аз-буки“	Цена за година
Български език и литература	55,65 лв. / 28,45 €
История	55,65 лв. / 28,45 €
Математика и информатика	55,65 лв. / 28,45 €
Педагогика	107,4 лв. / 54,9 €
Професионално образование	65,71 лв. / 33,6 €
Стратегии на образователната и научната политика	69,24 лв. / 35,4 €
Философия	40,68 лв. / 20,8 €
Обучение по природни науки и върхови технологии	69,33 лв. / 35,45 €
Чуждоезиково обучение	55,65 лв. / 28,45 €
Вестник „Аз-буки“	112 лв. / 57,25 €
Цена за година онлайн	
Вестник „Аз-буки“	95 лв. / 48,57 €

Абонирайте се В РЕДАКЦИЯТА с отстъпка

5%

от цената –
при **ТРИ**
и повече издания

10%

от цената –
при **ПЕТ**
и повече издания

15%

от цената –
за **ПЪЛЕН** комплект
от изданията

Контакти: София 1113,
бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. 5,
тел.: 0700 18466;
azbuki@mon.bg

www.azbuki.bg

Бобрите се завръщат в България

След повече от век и половина отсъствие бобрите отново се появиха по българските реки, показва изследване на учени от Института по биологично разнообразие и екосистемни изследвания (ИБЕИ – БАН). Археологически данни сочат, че те са били обитатели на Дунавската равнина още преди 5000 години, но през XIX век видът изчезва заради лов и унищожаване на местообитанията.

Днес в Европа се срещат два вида бобри. Единият е европейският бобр (Castor fiber), който е естествен за континента. Другият вид е северноамериканският бобр (Castor canadensis), който е чужд инвазивен вид. Този бобр за пръв път е пуснат в Европа през 30-те години на XX век във Финландия. Двамата вида изглеждат по сходен начин и по това време не е било ясно, че са отделни видове. След това първоначално въвеждане в Европа нови популации се обособяват от избягали от зоопаркове животни в Белгия, Люксембург и Германия.

Първите научни съобщения за завръщане на бобрите в България са от 2020 г. за района на Природен парк „Русенски Лом“. Предполага се, че това са животни от извършени реинтродукции на бобри в р. Олт в Румъния. За съжаление, по наличните наблюдения с ловни фотокамери (фотокапани), които представляват нощни чернобели снимки и видеа, не може със сигурност да се определи кой от двата вида се заселва у нас. Това поставя и основния въпрос – северноамерикански

Снимка iStock photos

или европейски бобр се е настанил по поречието и някои от притоците на река Дунав.

Първата цел, която си поставят учени от ИБЕИ – БАН, е да установят вида и произхода на бобрите, а след това да преминат и към тяхното проучване и опазване. Историата става още по-интересна, защото проследява процеса на самовъзстановяването на вид, който е ключов „инженер“ на екосистемите – променя речните брегове, създава нови местообитания и влияе върху биоразнообразието.

Екип от млади учени от Института по биоразнообразие и екосистемни изследвания към БАН (ИБЕИ – БАН) провеждат системни изследвания на бобрите в България в периода 2022 – 2025 г., използвайки най-модерните и иновативни методи за биомониторинг. Генетичен анализ на ДНК от околната среда (eDNA) – вместо да улавят бобрите, учениите

събират вода от водоеми, в които се срещат животните, и дървесни стъргодини от нагризани дървета. От тях извличат ДНК, за да определят вида на бобрите и техния произход.

Теренни наблюдения и оглед с помощта на дрон по бреговете на река Дунав и притоците му – учениите извършват класически обходи пеша или с лодки и калят и записват нагризани дървета, следите на бобрите и техните бърлози. Паралелно се използват безпилотни летателни апарати (дрон/UAV), които заснемат бреговата растителност и позволяват картографиране на следите на бобрите от въздуха.

Младите учени от ИБЕИ – БАН, са представили резултатите от своите изследвания пред няколко специализирани научни форума в чужбина и са публикували две научни статии в международни научни списания с висок импакт-фактор.

Няма да купуваме неузрели плодове

Снимка Pixabay

Учени от Испания използват нова техника, която им позволява да определят зрелостта на плодовете, без да ги повредят, като вместо това анализират химичния състав на листата. Този подход може да помогне да се предотврати загубата на реколта, според изследване, публикувано в сп. Agricultural Science & Technology на Американското дружество на химиците.

За да разберат дали плодовете са узрели, фермерите трябва редовно да берат и анализират части от тях, което намалява добива им. Новата техника помага да се определи дали плодът е достигнал оптимална зрелост, без да се налага той да бъде откъснат, докосван или подлаган на тест, който може да го повреди.

За целта изследователите са приложили спектроскопия в близката и средната инфрачервена област върху листата, които се намират най-близо до плода. Учениите са установили, че техниката позволява да се получи надеждна информация за етапа от развитието му, без той да бъде повреден.

Изследването разглежда често срещано предизвикателство в този сектор – традиционните техники за оценка на качеството на плодовете, като измерване на твърдостта, съдържанието на за-

хар или киселинността, изискват събиране и анализиране на проби. Това означава, че част от реколтата се унищожава и не може да бъде продадена.

Спектроскопските техники, прилагани директно върху плода, освен това могат да оставят следи по кората му. Анализът на близките листа обаче позволява да се определят физиологичните промени, които настъпват при узряването на плода, като същевременно той остава непокънат.

Техниката, използвана в изследването, насочва лъч светлина към пробата – в този случай листата, и получава информация от абсорбираната или отразена светлина. Листата претърпяват физиологични и биохимични промени с узряването на плодовете поради пряката връзка между техния метаболизъм и този на плода, като настъпващите изменения намират отражение в техния спектрален отпечатък, обяснява Даниел Шорн от изследователския екип.

Учениите се надяват, че тази техника ще бъде прилагана на място с помощта на преносими скенери. Благодарение на нея фермерите ще могат да подбират само зрелите плодове от отделни дървета, като оставят останалите да дозряват.

Синдромът на „доброто дете“

Около Коледа е време за традиции, семейни трапези, светлини и разбира се подаръци. Въпреки че може да изглежда като невинна тема, изискването „да бъдем добри“, за да получим подаръци, може да доведе до много вредна и опасна психологическа патология за тези, които страдат от нея, съобщава „актуално.ком“. Това е известно като Синдром на „доброто дете“, който отразява поведенчески модел, при който индивидът се стреми да угажда на другите и да спечели одобрението им. Това може да бъде невинно, когато е в умерени граници, но когато се превърне в obsесия, може да доведе до вредни последици.

Както много други подобни проблеми, този обикновено възниква в детството, когато се затвърждава идеята, че да си добро дете, означава да не причиняваш неудобства и да не създаваш проблеми, като се пренебрегват естественото емоционално развитие и начинът, по който то се изразяват основните емоции.

По този начин може да се стигне до емоционална репресия, при която чувствата като тъга или гняв се крият, защото могат да бъдат възприети като слабост или нещо негативно. А когато възникне конфликт, той се избягва просто за да не се чувства човек неудобно, ако не защитава собствените си граници и желания. Може да има и затруднение да се каже „не“, тъй като те се интересуват повече от това да угаждат на другите, отколкото от собственото си благополучие.